

ROZHĽADY

SLOVENSKÝ NÁRODNÝ KOMITÉT HISTORIKOV 1990 – 2022

DUŠAN KOVÁČ

KOVÁČ, Dušan. Slovak National Committee of Historians 1990–2022. *Historický časopis*, 2026, 74, 2, pp. 365–398, Bratislava.

The article deals with the history of the Slovak National Committee of Historians (SNKH) from its creation in 1990 until the year 2022. It also informs about the participation of Slovak historians in international congresses of historical sciences since the establishment of the ICHS in 1926. Before the establishment of the independent Slovak Republic in 1993, the SNKH participated in ICHS events as part of the nationwide Czechoslovak National Committee of Historians, to which it nominated its representatives. The SNKH took an active part in organizing the ICHS general assembly in Prague in 1992. Thanks to these activities and contacts, the ICHS management after the division of Czechoslovakia made a decision on the succession of both national committees—Czech and Slovak—in the ICHS, which was formally approved at the general assembly in Montreal in 1995. The SNKH became a democratically elected body of the Slovak Historical Society (SHS), which represented the Slovak community of historians. Its task was to coordinate the activities of Slovak historians at the international level. The main list of contents of the SNKH was to acquaint the world historical community, especially at ICHS congresses, with the results of historical research in Slovakia. The SNKH gradually fulfilled this role. The congress in Amsterdam in 2010 was particularly successful in this regard, with up to 8 contributions by Slovak historians. In the summer of 2026, the ICHS congress in Leipzig will discuss its next future, which is also an opportunity for Slovak historians and the management of the SNKH to think about their future direction.

Keywords: Slovak National Committee of Historians. International Committee of Historical Sciences. Congresses.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2026.74.2.7>

V roku 2026 si medzinárodná organizácia historikov známa najprv pod svojím francúzskym menom *Comité international des sciences historiques* (CISH), v posledných rokoch sa často používa aj anglická alternatíva *International committee of historical sciences* (ICHS), bude pripomínať storočnicu svojho vzniku v roku 1926 v Ženeve. V dňoch 27. – 30. augusta 2026 sa bude v Lipsku konať jubilejný kongres CISH, ktorý sa bude zamýšľať nad dejinami, ale hlavne nad

budúcnosťou tejto globálnej organizácie historikov. Na aktivitách CISH/ICHHS sa podieľali aj slovenskí historici, predovšetkým prostredníctvom Slovenského národného komitétu historikov (SNKH).¹

*

Po páde totalitného politického systému v novembri 1989 spoločnosť vo vtedajšom Česko-Slovensku po rokoch živorenia a apatie v rokoch tzv. normalizácie ožila. Aktivizovala sa aj komunita slovenských historikov. Dňa 30. januára 1990 sa konalo mimoriadne valné zhromaždenie Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV (SHS). Hlavnou úlohou valného zhromaždenia bolo pripraviť zjazd SHS v roku 1991. V tomto revolučnom kvase na prelome rokov 1989/ 1990 vznikol aj Slovenský národný komitét historikov. Zvolený bol na rozšírenom zasadnutí nového Ústredného výboru Slovenskej historickej spoločnosti 30. januára 1990 v zložení: Jozef Jablonický, Vojtech Kopčan, Dušan Kováč, Matúš Kučera, Ľubomír Lipták, Richard Marsina, Július Mésároš, Jozef Šimončíč a Ferdinand Uličný.² Paralelne s tým sa začal v Prahe formovať nový Česko-slovenský národný komitét historikov (ČSNKH). Aj vzhľadom na blížiaci sa medzinárodný kongres historických vied v Madride formovanie česko-slovenského národného komitétu prebiehalo jednoduchým menovaním jeho členov – mal ich vybrať novovymenovaný predseda Macek, ktorý bol posledným prednormalizačným predsedom ČSNKH. Josef Macek sa listom obrátil na vedenie Ústavu historických vied SAV s tým, aby ústav nominoval štyroch slovenských historikov do nového celoštátneho komitétu.³ Súčasne Macek požiadal aj Jozefa Jablonického, známeho slovenského historika disidenta, aby prišiel na plánované prvé zasadnutie nového ČSNKH.⁴ Novoutvorený SNKH na svojom zasadnutí 2. mája 1990 rozhodol, že v celoštátnom národnom komitáte budú SNKH zastupovať Jozef Jablonický, Dušan Kováč a Richard Marsina. Pôvodne sa počítalo aj s tým, že SNKH sa bude uchádzať o samostatné členstvo v Medzinárodnom komitáte historických vied (Comité international des sciences historiques – CISH). S takýmto riešením súhlasili aj predstavitelia nového česko-slovenského národného komitétu. Pravidlá CISH však takúto alternatívu neumožňovali, pretože národné

- 1 Za cenné pripomienky a podnety ďakujem kolegom Vilémovi Prečanovi a Jaroslavovi Pánkovi. Podrobný prehľad o českej a československej účasti na medzinárodných historických kongresoch pozri: *Česká a československá účast na mezinárodních kongresech historických věd* (Czech and Czechoslovak Participation in International Congresses of Historical Sciences). Ed. Bohumil Jiroušek. České Budějovice 2006.
- 2 Archív Slovenského národného komitétu historikov (ďalej ASNKH)- Historický ústav SAV. Zápisnice. Zápisnica z prvého zasadnutia Slovenského národného komitétu historikov konaného dňa 2. mája 1990.
- 3 Archív Akademie vied ČR, Praha (AAVČR), fond Český národný komitét historiků (ČNKH) NAD 597. Macek Ústavu historických vied SAV, 18. 1. 1990.
- 4 AAVČR, ČNKH. Macek Jablonickému, 5. 2. 1990.

komitétu, členovia CISH, boli predstaviteľmi štátov (teda v zmysle nation = štát) a česko-slovenská federácia bola považovaná za jeden štát. Na prvom zasadnutí SNKH 2. mája 1990 bol za predsedu SNKH zvolený Dušan Kováč, podpredsedom sa stal Richard Marsina ako predseda Slovenskej historickej spoločnosti (SHS).

Zmyslom tejto inštitúcie bolo po rokoch umŕtvenia obnoviť kontakty slovenských historikov so zahraničím, predovšetkým s historikmi a historickými inštitúciami v západnej Európe a v USA. Úplne prvou a najaktuálnejšou úlohou bolo zabezpečiť účasť slovenských historikov na pripravovanom 17. svetovom kongrese historikov združených v CISH, ktorý sa mal konať v auguste 1990 v Madride. Už v priebehu roku 1990 sa podarilo nadviazať vedecké kontakty (vo forme sympózií) s rakúskymi, francúzskymi a anglickými historikmi. V Paríži a v Londýne sa konali vedecké sympóziá za účasti domácich, slovenských a českých historikov.

Keďže samostatné členstvo SNKH v medzinárodnej organizácii CISH nebolo v súlade s jej pravidlami, existencia SNKH mala z hľadiska ďalšej perspektívy zmysel v tom, že sa v Čechách rovnako utvorí Český národný komitét historikov a pre budúcnosť vytvoria oba tieto národné komitétu spoločný, celoštátny ČSNKH. Na Slovensku i v Čechách mali pritom pôsobiť na princípe symetrickeho federatívneho modelu SHS a Česká historická spoločnosť, resp. iná, či iné profesijné organizácie reprezentujúce národné profesijné organizácie historikov. Predpokladom demokratickeho fungovania týchto organizácií bolo, aby boli volené komunitou historikov v oboch štátoch federácie.

*

Snahy o organizovanú medzinárodnú kooperáciu historikov začali už na sklonku 19. storočia. V roku 1886 vznikla Spoločnosť pre dejiny diplomacie (*Société d'histoire diplomatique*) v Paríži, ktorá zorganizovala v roku 1898 v Haagu medzinárodný historický kongres. Bol venovaný predovšetkým otázkam dejín diplomacie, ale už v roku 1900 sa v Paríži pri príležitosti svetovej výstavy konal historický kongres, ktorý podstatne tematicky rozšíril svoj obzor a dominovala na ňom komparatívna metóda.⁵ Nasledovali ďalšie kongresy (Rím, Berlín, Londýn) a dobre sa rozbiehajúcu organizáciu prerušila až prvá svetová vojna. Tá spôsobila hlbokú priepasť v intelektuálnej obci bojujúcich strán a mimoriadne zasiahla aj historiografiu. Po vojne sa obnovili snahy o obnovenie medzinárodných historických kongresov, pričom iniciatívu prevzali bývalé krajiny Dohody v spolupráci s neutrálnymi krajinami. Problémom však bola účasť nemeckých

5 ERDMANN. *Toward a Global Community of Historians. The International Historical Congresses of Historical Sciences 1898–2000*. New York; Oxford 2005, s. 14.

i rakúskych historikov. Tento problém bol veľmi háklivý práve v súvislosti s pripravovaným vytvorením vrcholnej svetovej organizácie historikov – CISH. Organizátori vnímali, že celosvetová organizácia bez účasti nemeckých historikov bude neúplná. Bolo však treba hľadať cesty na prekonanie vojnou spôsobených averzií. Z medzinárodného hľadiska prišli v polovici 20. rokov priaznivé signály. Konferencia v Locarne v roku 1925 a predovšetkým pripravované prijatie Nemecka do Spoločnosti národov v roku 1926 napokon prelomili ľady aj v oblasti historiografie. V Ženeve, vtedajšom sídle Spoločnosti národov, sa 14. mája 1926 konalo ustanovujúce zhromaždenie CISH za účasti 19 krajín, vrátane Československa. Vznikla tak svetová organizácia historikov, ktorá trvá do súčasnosti, pravda s opätovným prerušením počas druhej svetovej vojny. Členmi CISH mali byť národné (t. j. štátne) organizácie. Nakoľko vo viacerých krajinách takéto združenia historikov neboli, bolo potrebné, aby tam, kde neboli, národné komitáty vznikli, čo podnietilo aj organizáciu komunity historikov v jednotlivých členských štátoch CISH. Za Československo boli členmi Byra CISH v medzivojnovom období Josef Šusta a profesor svetových dejín Karel Stloukal, ktorý tam pôsobil ešte aj po druhej svetovej vojne až do boľševického prevratu, ktorý potom československé aktivity až do roku 1954 zastavil. V oficiálnej delegácii československých historikov v medzivojnovom období chýbali slovenskí historici (Univerzitu Komenského reprezentoval český historik Václav Chaloupecký). Ako súkromná osoba sa na kongrese v roku 1933 vo Varšave a v roku 1938 v Zürichu zúčastnila Alžbeta Göllnerová Gwerková.

Podľa stanov sa členmi CISH mali teda stať národné komitáty jednotlivých krajín. V niektorých krajinách už existovali profesijné organizácie historikov. V takých prípadoch sa tieto pod menom „národný komitát“ stali členmi CISH. V krajinách, kde takéto profesijné organizácie neboli, začali sa formovať nové, celoštátne národné komitáty. Tak vznikol aj Československý národný komitát historikov, ktorý bol členom CISH až do roku 1950. Na pokyn z Moskvy sa v nasledujúcich rokoch historici zo Sovietskeho zväzu a ním ovládaného tábora na aktivitách CISH nezúčastňovali. Po Stalinovej smrti si potom v nasledujúcich rokoch historické organizácie svoje členstvo v CISH obnovovali. Prvou takou krajinou, ktorá sa opäť stala členom, bolo v roku 1954 Československo. Československá delegácia sa potom už zúčastnila kongresu, ktorý sa konal v roku 1955 v Ríme. Na rímskom kongrese slovenskú historiografiu reprezentoval Ľudovít Holotík, ktorý tam predniesol príspevok o vzniku česko-slovenského štátu v roku 1918.⁶

6 JIROUŠEK. Od Paríže k Vídni (Československo a kongresy let 1950–1965). In *Česká a československá účast na mezinárodních kongresech historických věd*. České Budějovice 2006, s. 59.

Desiaty kongres CISH, ktorý sa konal v roku 1955 v Ríme ukázal, že pre budúce aktivity československých historikov v tejto organizácii je nevyhnutné oficiálne obnoviť československé členstvo v CISH. Obnovenie členstva však vyžadovalo, aby v Československu vznikol reprezentačný národný komitét. V českých krajinách existovala Historická společnost, Historický spolek i Historický klub, na Slovensku už od roku 1946 bola Slovenská historická spoločnosť, ale celoštátna organizácia chýbala. Už koncom roka 1955 sa na návrh Historického ústavu ČSAV vytvoril prípravný výbor s úlohou konštituovať Československú historickú spoločnosť pri ČSAV. Prípravný výbor pod vedením Františka Roubíka sa stretol na svojom prvom zasadnutí 16. januára 1956. Slovensko zastupoval podpredseda prípravného výboru Ján Tibenský. Prípravný výbor mal za úlohu vypracovať stanovy Československej historickej spoločnosti (ČSHS) a navrhnúť zloženie jej Ústredného výboru. Ten mal mať funkciu národného komitétu, ktorý by reprezentoval českých i slovenských historikov v zahraničí, predovšetkým v CISH.⁷ Stanovy sa vypracovali na základe vzorových stanov pre vedecké spoločnosti v ČSAV. Vyslovene sa v nich uvádzalo, že ČSHS má za úlohu zastupovanie československej historickej vedy na poli medzinárodnom a na medzinárodných kongresoch. Zdôrazňovalo sa, že to majú byť predovšetkým kontakty so ZSSR a spriatelенými krajinami socialistického tábora.⁸ Na svoju dobu boli stanovy pomerne liberálne. O členstvo sa mohol ukázať každý, kto bol preukázateľne odborný historik či archivár a jeho členstvo podporili najmenej dvaja už existujúci členovia. Najviac diskutovanou otázkou bol vzťah ČSHS k SHS. Ján Tibenský navrhol viaceré zmeny, ktoré mali predovšetkým podporiť autonómnosť SHS. Väčšina týchto návrhov bola po diskusii napokon prijatá. Prípravný výbor ale nesúhlasil s návrhom, aby slovenskí členovia Ústredného výboru ČSHS boli volení iba Valným zhromaždením SHS, teda bez voľby valným zhromaždením ČSHS. Z 10 členov Ústredného výboru mali byť minimálne štyria zo Slovenska.⁹ Po dlhej pauze sa Prípravný výbor stretol až 22. marca 1957 v súvislosti s plánovaným 11. medzinárodným kongresom CISH, ktorý mal byť v roku 1960 v Štokholme. Byro CISH malo zasadať v roku 1958 v Lausanne a tam bolo treba poslať návrhy na témy pre kongres. Prípravný výbor navrhol desať tém a delegoval riaditeľov Historických ústavov v Prahe a v Bratislave Josefa Maceka a Ľudovíta Holotíka na zasadnutie byra CISH do Lausanne.

Napokon sa 26. júna 1957 konalo prvé valné zhromaždenie Československej historickej spoločnosti (predtým sa 22. júna konalo valné zhromaždenie SHS).

7 AAVČR, Československá historická společnost (ČSHS), kart.1, sign. 001, inv. č. 4. Zápis ze schůze přípravného výboru 16. 1. 1956.

8 AAVČR, ČSHS. kart.1, sign.001, inv. č.4. Zápis ze schůze Přípravného výboru 7. 2. 1956.

9 AAVČR, ČSHS. kart.1, sign.001, inv. č.4. Zápis ze schůze Přípravného výboru 4. 5. 1956.

Do Ústredného výboru ČSHS boli za Slovensko zvolení Karol Golán ako podpredseda, Bohuslav Graca, Peter Ratkoš a Vladimír Matula ako členovia, Michal Kušík a Darina Lehoská ako náhradníci, Miroslav Kropilák ako revízor.¹⁰ Následne 1. júla 1957 informoval zvolený predseda ČSHS Václav Husa listom generálneho sekretára CISH Michela François o vytvorení ČSHS, aj keď sa v liste píše o komitete (Comité Tchecoslovaque des Sciences Historiques).¹¹ Tak vznikla organizácia, ktorá v medzinárodnom kontexte reprezentovala československú historickú vedu. Národné komitety jednotlivých krajín tzv. socialistického tábora boli formálne samostatné, mali v CISH hlasovacie právo a mali, samozrejme, právo samostatne zaujímať stanovisko na zasadnutiach generálneho zhromaždenia i predkladať návrhy. V Moskve sa však usilovali, aby jednotlivé národné komitety zaujímali rovnaké, koordinované a dohodnuté, čo znamenalo Moskvou nadiktované, stanoviská. Preto sa v roku 1965 konalo v Sofii zasadnutie zástupcov národných komitetov historikov socialistických krajín. Druhé zasadnutie sa potom konalo vo februári 1969 v Moskve. Pre ČSNKH to už bolo zasadnutie, ktoré začalo „normalizáciu“ aj v československej historickej komunite.¹²

V určitom zmysle prelomovým bol Štokholmský kongres v roku 1960 v tom, že napriek starostlivej kontrole zo strany straníckych inštitúcií sa počet účastníkov kongresu a tým aj počet slovenských účastníkov zvyšoval. Viac účastníkov sa zo Slovenska zúčastnilo (pasívne ako účastníci) na viedenskom kongrese (1965), v období tzv. predjaria, keď viacerí sa dostali z Bratislavy do Viedne aj atraktívnou lodnou dopravou

Krátke a búrlivé obdobie roku 1968 a potom následne obdobie „normalizácie“ priviedlo v celoštátnej organizácii historikov k veľkým zmenám. Totalitný systém¹³ nemohol pripustiť, aby na medzinárodnom fóre reprezentovali Československo volení členovia vedenia Československej historickej spoločnosti či už od roku 1946 existujúcej Slovenskej historickej spoločnosti, aj keď do volieb

10 AAVČR, ČSHS. kart.1, sign.001, inv.č.4. Zápis ze schůze Přípravného výboru 6.6. 1957 .

11 AAVČR, ČSHS. kart.1, sign.001, inv.č.5. List ČSHS Michelovi Françoisovi, 1. 7. 1957.

12 AAVČR, Vedecké kolégium histórie ČSAV (VKH ČSAV), 671, Kartón č. 21.

13 V časti literatúry sa presadzuje tendencia nepoužívať pre „normalizačný režim“ termín totalitný. S takou interpretáciou nemôžem súhlasiť. Moja definícia totality je: vláda jednej strany, resp. jednej skupiny „vládcov“, ktorá ovláda nielen výkonnú moc, ale aj zákonodarný proces a súdnictvo, má k dispozícii mocenské zložky, predovšetkým všemocnú štátnu bezpečnosť. Totalita ovláda médiá, nerešpektuje ľudské práva a slobody, slobodu slova, prejavu, zhromažďovania a pod. Vyžaduje, prevažne síce formálne a navonok (inak to, samozrejme, nie je nikdy možné), prejavy lojality od všetkých svojich občanov. Všetky tieto znaky mal v plnej miere aj „normalizačný“ režim v ČSSR. Je, samozrejme, rozdiel medzi stalinskou a „normalizačnou“ totalitou. Totalita má rôzne fázy a rôzne formy, ale pokiaľ spĺňa tie základné znaky, ostáva totalitou a nemali by sme ju z totality „vyvíňovať“ a vymýšľať pre ňu iné pomenovania, pričom termín post-totalita je úplne zavádzajúci.

predstavitel'ov týchto organizácií zasahovali orgány komunistickej strany. Na zasadnutí Ústredného výboru československej historickej spoločnosti 22. mája 1969 sa rozhodlo, že zastupovať československú historickú vedu na medzinárodnom fóre bude Československý výbor (komitét) historických vied.¹⁴ Aby sa zabránilo tomu, že na medzinárodných fórach a na medzinárodných kongresoch, hlavne ak sa konali v západných krajinách, by mohli reprezentovať Československo neoverení predstavitelia historickej obce, členov ČSNKH menovalo prezídium Československej akadémie vied a slovenských členov navrhovalo Predsedníctvo Slovenskej akadémie vied. V Československu tak vznikol duálny systém v organizácii historickej komunity. Pre domáce záležitosti tu bola Československá historická spoločnosť, na Slovensku Slovenská historická spoločnosť a pre kontakty so zahraničím Československý národný komitét historikov. Tento pre totalitný režim charakteristický dualizmus pretrváva na Slovensku i v Česku až do súčasnosti.

Jednoznačne výnimočný bol kongres, ktorý sa konal v roku 1985 v Stuttgarte, na ktorom reprezentovala Československo početná delegácia. Tajomník ČNKH Karel Herman vo svojej správe o kongrese uvádza – 35 účastníkov s 38 aktívnymi vystúpeniami. Predovšetkým údaj o aktívnych vystúpeniach je silne nadsadený. Karl Dietrich Erdmann uvádza tri československé vystúpenia. Pravda, Erdmann do svojej tabuľky zarátal iba príspevky, ktoré boli publikované v tzv. proceedings.¹⁵ Bez ohľadu na nadsážku v Hermanovej správe treba konštatovať, že československá účasť na kongrese v Stuttgarte bola, prinajmenšom čo do kvantity, mimoriadna. Slovenskú historiografiu reprezentovalo sedem historikov s aktívnymi vystúpeniami a v tlačenej podobe sa prezentovali ďalší štyria.¹⁶ Bohuslav Chropovský bol zvolený do byra pridruženej organizácie Historických slavistických štúdií. Správa Karola Hermana, popri povinnej kritike idealistickej historiografie, vyznieva veľmi optimisticky nielen pri komentovaní českej a slovenskej účasti v Stuttgarte, ale aj pri vykresľovaní akejsi „vítaznej vlny“ marxistickej historiografie na kongrese, čo bolo nepochybne skôr autorovo „zbožné želanie“, pretože už na kongrese v Madride marxistická historiografia, prinajmenšom v deklaratívnej rovine, prakticky neexistovala.¹⁷ K marxizmu sa v Madride občas hlásili iba niektorí historici zo západnej Európy.

14 AAVČR, VKH ČSAV 94, sign. 252. Zasadnutie ÚV ČSHS 22. 5. 1969.

15 ERDMANN, *Toward a Global Community of Historians*, s. 379.

16 Viliam Plevza, Ivan Krempa, Bohuslav Chropovský, Samuel Cambel, Marta Vartíková, Michal Danilák, Peter Kartous. Tlačené príspevky boli na kongrese prezentované od Miroslava Kropiláka, Vladimíra Matulu, Jána Čierneho a Ivana Kamenca. AAVČR, ČSHS, Kar. 1, sign.020, inv. č. 24. Správa Karola Hermana, tajomníka ČSNKH o kongrese v Stuttgarte.

17 AAVČR, ČSHS, Kar. 1, sign.020, inv. č. 24. Správa Karola Hermana, tajomníka ČSNKH

*

Prípravu na 17. medzinárodný kongres CISH začal v dostatočnom predstihu ešte starý ČSNKH pod vedením Jaroslava Purša. Vzhľadom na finančnú náročnosť účasti na kongrese v Madride počítalo sa pôvodne s účasťou maximálne 20 – 25 účastníkov z Československa. Najvýznamnejším československým príspevkom mala byť špeciálna téma o Janovi Amosovi Komenskom a Jaroslavom Puršom organizovaná téma o technickom školstve. Novembrové udalosti roku 1989 priviedli k zásadným zmenám v organizácii československej komunity historikov. Starý ČSNKH bol v novej politickej situácii neschopný ďalšej aktivity a bol aj vo viacerých verejných vystúpeniach českých i slovenských historikov vyhlásený za nedôstojného reprezentanta československej historickej vedy. Blížiaci sa madridský kongres donútil českých i slovenských historikov k tomu, aby si vytvorili nové reprezentačné orgány, ktoré by sa ujali organizácie českej i slovenskej účasti na kongrese v Madride. Koncom januára 1990 tak vznikol na Slovensku SNKH voľbou rozšíreným Ústredným výborom Slovenskej historickej spoločnosti. V Prahe bol už začiatkom januára 1990 novým prezídiom ČSAV menovaný nový, dočasný ČSNKH z českých členov a k nemu sa mali pripojiť slovenskí historici, aby tak vznikol celoštátny reprezentatívny orgán poverený zabezpečiť českú i slovenskú účasť v Madride. Za predsedu tohto národného komitétu bol menovaný Josef Macek, jeho tajomníkom bol Jaroslav Pánek. Dňa 18. apríla 1990 sa tento národný komitét zišiel na schôdzi, ktorej hlavným programovým bodom bola česká a slovenská účasť v Madride. SNKH na tejto schôdzi zastupoval Jozef Vozár. Nový národný komitét sa rozhodol, že pôvodne plánovanú špeciálnu tému o technickom školstve a okruhly stôl o Komenskom aj napriek neúčasti Jaroslava Purša na kongrese rušiť nebude. Vstupný referát na okruhlom stole o Komenskom prevzal Jaroslav Pánek a o moderovanie témy o technickom školstve požiadal ČSNKH Dušana Kováča.¹⁸ Ukázalo sa, že starým ČSNKH pôvodne plánovaný počet účastníkov z Československa (20 – 25 účastníkov) je z finančných dôvodov nerealizovateľný a celá československá delegácia sa zúžila na 18 účastníkov, z čoho mali byť piati zo Slovenska.¹⁹ SNKH sa obrátil na vedeckého sekretára SAV Antona Hajduka s požiadavkou vyslať do Madridu väčšiu delegáciu, hlavne z mladých vedeckých pracovníkov. Táto požiadavka bola odmietnutá jednak z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov v SAV, ale tiež s poukazom na to, že činnosť celoštátnych národných komitétov mala vtedy ešte stále v kompetencii Československá akadémia vied, ktorá na túto činnosť dostávala prostriedky z federálneho rozpočtu. SAV bola ochotná hrať cestu

o kongrese v Stuttgarte.

18 ASNKH, Zápisnice. Správa J. Vozára o schôdzi ČSNKH z 18. 4. 1990.

19 ASNKH, Zápisnice. Zápis o schůzi ČSNKH 18. 4. 1990.

a pobyt v Madride štyrom členom SNKH (J. Jablonickému, D. Kováčovi, K. Sorbymu a J. Vozárovi). Piaty slovenský účastník, archivár Peter Kartous cestoval na náklady ministerstva vnútra.²⁰

Pre slovenských účastníkov bol kongres v Madride zaujímavý a užitočný predovšetkým z dvoch hľadísk: v prvom rade sa mohli oboznámiť s tematicky pestrú paletou problémov, ktorými sa zaoberala svetová historická veda a z ktorých viaceré boli v slovenskej historiografii zanedbané či vôbec nedotknuté a okrem toho sa tu mohli stretnúť s mnohými historikmi, s ktorými sa v podmienkach normalizácie stretnúť nemohli.²¹ Pre predsedu SNKH boli užitočné kontakty s novozvoleným predsedom CISH Theom Barkerom a generálnym sekretárom Françoisom Bédaridom, ktoré po rozdelení Česko-Slovenska zohrali dôležitú úlohu pri prijatí SNKH ako samostatného člena CISH.

Na 17. kongrese historických vied odzneli tri slovenské príspevky. V jednej z hlavných tém nazvaných *Revolúcia a/alebo reforma. Ich vplyv v dejinách spoločnosti*, ktorú organizovali historik z bývalej NDR Joachim Herrmann a americký historik Carl Neumann Degler dohodol Dušan Kováč ešte pred začatím rokovania s Joachimom Herrmannom, že do programu bol zaradený jeho referát s názvom *Svetová revolúcia u V. I. Lenina a T. G. Masaryka*. Jozef Vozár v rámci špeciálnej sekcie o dejinách technického školstva predniesol referát o dejinách technického školstva v Čechách a na Slovensku, Karol Sorby sa v svojom referáte zaoberal tzv. prvou fázou revolúcie v Egypte v roku 1952. Na špeciálnej sekcii o dejinách Októbrovej revolúcie v Rusku, kde sa v novej politickej situácii objavilo aj nové hodnotenie viacerých osobností (Lev Davidovič Trockij, Lev Kamenev, Grigorij Zinoviev), v diskusii vystúpil D. Kováč, ktorý bol na internom zasadnutí komisie pre dejiny Októbrovej revolúcie prijatý za jej člena. D. Kováč organizoval a moderoval z poverenia ČSNKH sekciu o dejinách technického školstva.

V porovnaní s kongresom v Stuttgarte to bola účasť, predovšetkým z finančných dôvodov, skromnejšia. Na madridskom kongrese však SNKH ako súčasť ČSNKH vstúpil po prvýkrát ako organizácia, ktorá reprezentovala slovenskú historickú vedu. Veľmi pozitívne, napriek početne skromnej účasti českých a slovenských historikov, zhodnotilo českú a slovenskú účasť v Madride aj zasadnutie ČSNKH 30. októbra 1990.²²

20 ASNKH, Zápisnice. Zápisnica z prvého zasadnutia Slovenského národného komitétu historikov, 2.5.1990.

21 KOVÁČ; SORBY a VOZÁR. 17. medzinárodný kongres historických vied v Madride. In *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č. 2, s. 232-236.

22 ASNKH, Zápisnice. Zápis o zasadnutí ČSNKH (Národného komitétu českých a slovenských historikov), v Praze dne 30. října 1990. V rokoch 1990 – 1992 sa pre túto inštitúciu používal názov Národný komitét českých a slovenských historikov.

*

Valné zhromaždenie CISH v Madride rozhodlo o tom, že budúci 18. kongres historických vied sa bude konať v Montreale v roku 1995. Vzhľadom na väčšie zapojenie mimoeurópskych krajín do činnosti CISH sa prijala aj zásada, že podľa možnosti sa každý druhý kongres bude konať v niektorej mimoeurópskej krajine. Rozhodlo sa tiež, že valné zhromaždenie CISH, ktoré sa koná medzi kongresmi, bude v roku 1992 v Prahe. Toto rozhodnutie postavilo ČSNKH pred novú neľahkú úlohu – v pomerne krátkom čase pripraviť toto zasadnutie.

V prvom rade bolo nevyhnutné konštituovať nový ČSNKH, pretože vtedajší bol iba dočasný s úlohou zabezpečiť účasť českých a slovenských historikov na kongrese v Madride. Problémom bola aj malá akčnosť a komunikatívnosť v rámci existujúceho dočasného komitétu. Kvôli finančným problémom sa dohodol módus, že slovenská delegácia bude v Madride v jeho úvodnej časti a odíde ešte pred záverečným valným zhromaždením, zatiaľ čo česká pricestuje do Madridu neskôr a zotrvá tam až do konca. Stalo sa ale, že SNKH nebol informovaný o všetkých záveroch valného zhromaždenia. Problémy s komunikáciou konštatovalo aj zasadnutie SNKH 9. novembra 1990.²³ SNKH uvažoval opäť aj o možnosti prijatia do CISH ako samostatného člena s poukazom na federatívny charakter ČSFR. Generálny sekretár CISH François Bédarida odpovedal, že to podľa štatútu CISH nie je možné.²⁴

Zatiaľ čo SNKH bol už v roku 1990 zvolený slovenskou komunitou historikov a traja jeho členovia (J. Jablonický, D. Kováč a R. Marsina) boli slovenským národným komitétom delegovaní do ČSNKH ako koordinátori, z českej strany bolo nevyhnutné kreovať českú časť komitétu. Za tým účelom bolo na 10. decembra 1991 zvolané do Prahy zasadnutie ČSNKH. Zhromaždení členovia ČSNKH sa však na úvod s prekvapením dozvedeli, že predseda ČSNKH Josef Macek v ten deň v ranných hodinách zomrel. To bola nečakaná nová komplikácia. Prítomní prijali návrh Josefa Hanzala, predsedu Historického klubu, že výbor Historického klubu na svojom zasadnutí 12. decembra 1991 zvolí Český národný komitét historikov (ČNKH). Ten mal dočasne pracovať až do valného zhromaždenia Historického klubu, ktorý bol pripravovaný na január 1993. Zloženie nového ČSNKH malo byť potom zostavené pri zachovaní česko-slovenskej parity tak, že budú zvolení piati členovia ČNKH a k trom slovenským členom SNKH sa ešte zvolia ďalší dvaja. V tomto zložení sa mal nový ČSNKH zísť čo najskôr, aby začal intenzívne vecne i organizačne pripravovať pražské zasadnutie valného zhromaždenia CISH, ktoré malo byť na prelome augusta a septembra

23 ASNKH. Zápisnice. Zápisnica z 2. zasadnutia Slovenského národného komitétu historikov 9. 11. 1990.

24 ASNKH. Varia. F. Bédarida D. Kováčovi 7. marec 1991.

1992.²⁵ Medzitým sa telefonicky dohodlo, že v novom ČSNKH bude 12 členov (6 českých a 6 slovenských), takže SNKH na svojom zasadnutí 10. januára 1992 k trom doterajším členom ČSNKH (J. Jablonický, D. Kováč, R. Marsina) zvolil ešte ďalších troch (Matúš Kučera, Ferdinand Uličný, Elo Rákoš). Tak sa potom na zasadnutí 21. januára v Prahe definitívne ustanovil nový ČSNKH.²⁶ Na návrh slovenskej delegácie bol za predsedu ČSNKH zvolený Vilém Prečan, riaditeľ Ústavu pro soudobé dějiny v Prahe, podpredsedom Dušan Kováč, tajomníkom sa stal Petr Svobodný ako nečlen komitétu. Nové zloženie ČSNKH oznámil Vilém Prečan generálnemu sekretárovi CISH a v tom zmysle odoslal aj oficiálny dokument, tzv. *Fiche technique*.²⁷

*

Najdôležitejšou úlohou nového ČSNKH bolo pripraviť zasadnutie valného zhromaždenia CISH v Prahe na prelome augusta a septembra 1992, čo bola z organizačnej i finančnej stránky mimoriadne náročná úloha. Slovenská delegácia prisľúbila, že sa obráti so žiadosťou aj na SAV. Vzhľadom na zmeny, ktoré sa udiali v štruktúre historických inštitúcií v ČSFR po novembri 1989 sa rozhodlo, že sa pre valné zhromaždenie v Prahe pripraví informačná brožúra o historických pracoviskách. Generálny sekretár CISH François Bédarida v súvislosti s pripravovaným valným zhromaždením ohlásil svoju návštevu Prahy na koniec marca 1992. Slovenská delegácia navrhla, že pri tejto príležitosti by F. Bédarida mohol navštíviť aj Bratislavu a predniesť tam prednášku.²⁸ Slovenský návrh podporil predseda ČSNKH Vilém Prečan, a tak sa François Bédarida rozhodol navštíviť aj Bratislavu, kde v Historickom ústave SAV za účasti historikov aj z iných bratislavských historických pracovísk predniesol prednášku na tému *Problémy a úskalia súčasných dejín: skúsenosti a perspektívy*.²⁹ Nakoľko generálny sekretár CISH odlietal do Prahy až 14. 3., predseda SNKH mal možnosť pri neformálnom osobnom stretnutí informovať ho o situácii v slovenskej historiografii i o postavení SNKH. Podobne neskôr, v čase valného zhromaždenia CISH počas slávnostnej večere v známej reštaurácii Vikárka, ktorú pre členov byra CISH a pozvaných hostí podávala SAV, mal predseda SNKH príležitosť o slovenskej historiografii informovať prezidenta CISH Thea Barkera. Tak dvaja najdôle-

25 ASNKH, Zápisnice. Zápis o zasedání Československého národního komitétu historiků v Praze, 10. 12. 1991.

26 ASNKH, Zápisnice. Zápis o zasedání ČSNKH v Praze, 21. 1. 1992. Českými členmi sa stali Josef Hanzal, Vilém Prečan, František Šmahel, Milan Švankmajer, Oto Urban a Josef Válka.

27 AAVČR, Fond Český národní komitét historiků NAD 597(ČNKH), kart. 3. Korespondence 1987 – 1992. Prečan Bédaridovi, máj 1992.

28 ASNKH, Zápisnice. Zápis o zasedání ČSNKH v Praze 21. 1. 1992.

29 AAVČR, ČNKH, kart. 3. Korespondence 1987–1992. Prečan Bédaridovi 6. 2. 1992.

žitejší predstavitelia CISH boli dôkladne informovaní o existencii a postavení SNKH, čo sa ukázalo ako dôležité pri ďalších rozhodnutiach byra i generálneho zhromaždenia CISH v nasledujúcich mesiacoch.

Samotná príprava generálneho zhromaždenia CISH bola na pleciach Predsedu ČSNKH Viléma Prečana, jeho pražských kolegov a Ústavu pro soudobé dějiny, ktorého bol riaditeľom. Zo slovenskej strany prispela k zdaru podujatia SAV financovaním spomenutej slávnostnej večere. Oslovené bolo aj Ministerstvo školstva SR. Minister Ján Pišút prisľúbil prispieť na spoločenské podujatie v rámci generálneho zhromaždenia, ale namiesto finančného príspevku prišiel organizátorom list od riaditeľa odboru Ministerstva školstva SR, že finančné prostriedky neposkytne, pretože ich nemá a tiež s odkazom na to, že tieto záležitosti patria do federálneho rozpočtu.³⁰ Situácia sa nezmenila ani po osobnej intervencii predsedu SNKH u ministra. Dotácia SAV tak ostala jediným slovenským finančným príspevkom na toto podujatie.

Napriek rôznym prekážkam dopadla napokon celá organizácia generálneho zhromaždenia v Prahe veľmi dobre a mala aj dobrý ohlas u verejnosti, pretože o akcii informovali všetky najdôležitejšie elektronické i tlačéné médiá. Generálne zhromaždenie CISH v Prahe bolo prelomové aj po obsahovej stránke, pokiaľ išlo o budúce smerovanie tejto medzinárodnej organizácie.

Ešte v septembri 1991 sa nový prezident CISH Theo Barker, spolu s viceprezidentom Ivanom T. Berendom obrátili na všetky národné komitety memorandom s úvahou o stave CISH a o priebehu kongresov.³¹ Memorandum je na jednej strane kritické k činnosti jednotlivých národných komitetov, z ktorých podľa autorov memoranda asi štvrtina až tretina je veľmi aktívna, ale zvyšok je úplne pasívny a apatický, viaceré existujú iba na papieri. Bola to kritika, ale aj sebakritika CISH, ktorý podľa Barkera a Berenda potrebuje „obrodienie“ (*awakening*). Aj na základe skúsenosti z Madridu memorandum konštatuje, že v mnohých sekciách sa iba prednášajú zdĺhavé a nudné referáty a takmer úplne absentuje živá, bezprostredná (teda nie vopred písomne pripravená) diskusia. Memorandum bolo naliehavou výzvou reformovať a oživiť činnosť CISH, prijať opatrenia na väčšiu účasť mladých historikov na jeho aktivitách a hlavne na kongresoch. Celá záležitosť nemohla byť iba záležitosťou byra, ale mala byť prediskutovaná na generálnom zhromaždení v Prahe v septembri 1992, ktoré malo prijať túto novú filozofiu a navrhnúť opatrenia na oživenie a aktivizáciu CISH. V Prahe už generálny sekretár François Bédarida referoval o početných osobných stretnu-

30 AAVČR, ČNKH, Kart. 3, Korespondence, konvolut Podpory, objednávky. Ján Pišút Dušanovi Kováčovi, 4. 6. 1992; ing. F. Zemanovič, riaditeľ odboru rozvoja, financovania a informačných sústav Ministerstva školstva SR Historickému ústavu ČSAV 12. 8. 1992.

31 AAVČR, ČNKH, Kart. 3. Korespondence 1987–1992, The reform and development of CISH. The note of President and Senior Vice-President (September 1991). Publikované tiež v *CISH Bulletin d'information*, 1993, no. 19, s. 19–21.

tiach s viacerými predstaviteľmi národných komitétov a prijali sa tiež upravené nové stanovy CISH, kde sa zjedodušili niektoré administratívne procesy. Generálne zhromaždenie prijalo novú filozofiu organizácie, aj keď konštatovalo, že nemožno očakávať, že zmeny sa uskutočnia hneď, ale treba v tomto duchu systematicky pracovať.³²

Generálnemu zhromaždeniu CISH v Prahe predchádzala v dňoch 31. augusta a 1. septembra konferencia s názvom Historiografia na Východe a na Západe po roku 1945. Porovnanie, výsledky, perspektívy. Na túto konferenciu boli pozvaní aj doktorandi a mladí historici z postkomunistických krajín. Zo Slovenska boli nominovaní desiatí mladí historici. Na konferencii odzneli referáty Alexandra Gieysztoro o dejinách stredoveku na Východe i Západe po roku 1950, Natalie Zemon Davis hovorila o dejinách žien, François Bédarida o histórii, pamäti a identite, Alexandr Čubarjan o minulosti a budúcnosti Európy, Wolfgang J. Mommsen o teóriách a realite dejín imperializmu, Marie-Elisabeth Ducreaux o kultúrnych dejinách. Dušan Kováč predniesol referát o Čechoch a Slovákoch v moderných dejinách. V referáte ukázal na rozdielnu dynamiku i chronológiu českých a slovenských dejín. V nijakom prípade však jeho referát nebol dôkazom toho, že tieto rozdiely by mali byť dôvodom na to, že sa Slováci rozhodli odčleniť sa od Československa, ako sa mylne domnieval Wolfgang J. Mommsen.³³

Na záver generálneho zhromaždenia, na ktorom ČSNKH reprezentovali Vilém Prečan a Dušan Kováč, bol usporiadaný diskusný okrúhly stôl s témou *Rekonštrukcia historickej vedy v Československu. Problémy a perspektívy*, na ktorom sa za SNKH participovali Jozef Jablonický, Dušan Kováč a Richard Marsina. Úvodné slovo k okrúhlemu stolu, ku ktorému sa rozvinula bohatá diskusia, predniesli Vilém Prečan a Dušan Kováč. Z hľadiska prezentácie SNKH a slovenskej historiografie bolo generálne zhromaždenie v Prahe naplno využité, za čo treba vďačiť predovšetkým porozumeniu a podpore predsedu ČSNKH Viléma Prečana. V Prahe sa už rámcovo začal pripravovať nasledujúci kongres, ktorý sa mal konať v roku 1995 v kanadskom Montreale.

*

Po rozdelení Česko-Slovenska sa na určitý čas ocitlo členstvo oboch nových štátov v CISH v legislatívnom vákuu. Podľa stanov CISH majú byť členmi organizácie národné komitáty jednotlivých štátov. Existujúci ČSNKH však repre-

32 MOMMSEN Epilogue: After the End of the Great Schism – the International Historical Congresses from 1985 to 2000. In ERDMANN, *Toward a Global Community of Historians*, s. 327.

33 MOMMSEN, s. 328: „...reasons why the Slovaks had decided after all to secede from Czechoslovakia and establish their own nation-state“. ERDMANN, *Toward a Global Community of Historians*, s. 328.

zentoval už neexistujúci štát. Vďaka tomu, že táto otázka už bola preddiskutovaná s vrcholnými predstaviteľmi CISH ako predstaviteľmi SNKH tak aj ČNKH a existovala aj dohoda medzi oboma národnými komitétmi,³⁴ že po rozdelení štátu budú oba národné komitáty plynule pokračovať vo svojich aktivitách v CISH vo vzájomnej kooperácii, plynule, až do prijatia oboch ako samostatných členov CISH.³⁵ Takýto postup odobrilo aj Byro CISH a následne ho odobrilo generálne zhromaždenie CISH počas svojho zasadnutia v Montreale, kde už potom mohli oba národné komitáty rokovať ako dva samostatné subjekty s právom hlasovania. Formálne oba národné komitáty po rozdelení štátu požiadali o samostatné členstvo v CISH. Neprijal sa teda model, ktorý sa uplatnil v niektorých ďalších medzinárodných organizáciách, ktorý vyplýval z nekorektnej interpretácie rozdelenia štátu, podľa ktorej sa Slovensko „vyčlenilo“ zo spoločného štátu, a teda Česká republika pokračovala plynule vo svojom členstve v medzinárodných organizáciách a „nový štát“ Slovensko muselo o svoje členstvo žiadať. Generálny sekretár CISH François Bédarida súčasne informoval predsedu SNKH, že mu bude všetky materiály a korešpondenciu CISH zasielať aj pred formálnym prijatím SNKH do CISH.

Prvoradou úlohou SNKH po roku 1993 bolo zabezpečiť účasť slovenských historikov na 18. svetovom kongrese historických vied v Montreale. Najväčším problémom bola finančná náročnosť takejto cesty. Problémom bolo aj zaradenie slovenských príspevkov do schváleného programu. Organizátori jednotlivých sekcií často nereagovali na návrh SNKH aj preto, že SNKH oficiálne nenašli medzi národnými komitétmi. Boli to typické problémy prechodnej doby, ktoré sa, napriek protestom SNKH, nepodarilo do doby konania kongresu vyriešiť. Tak sa napokon kongresu v Montreale zúčastnili iba piati slovenskí historici (Elena Jakešová, Peter Kartous, Ján Korček, Dušan Kováč a Richard Marsina), čo bolo na úrovni kongresu v Madride. Elena Jakešová a Dušan Kováč vystúpili aktívne na okrúhlom stole *Úloha emigrácie pri vzniku a obnove štátov v strednej Európe v 20. storočí*, ktorý organizoval kanadský historik slovenského pôvodu Mark Stolárik. SNKH pripravil pre montrealský kongres špeciálne informačné číslo ročenky *Studia historica slovacae* s informáciami o inštitúciách na Slovensku, ktoré sa venujú výskumu dejín (ústavy SAV, katedry a ústavy vysokých škôl, múzeá, archívy)³⁶ a tiež výberovú bibliografiu slovenskej historiografie za

34 Dňa 9. 1. 1992 vznikol samostatný Český národný komitét historikov a ČSNKH sa tak vytvoril zlúčením oboch národných komitétov, ako sa pôvodne plánovalo. AAVČR, ČNKH, karton 3. Korespondence 1987 – 1992, konvolut Podpory, objednávky. Zápis ze zasedání Českého národního komitétu historiků 9. 1. 1992.

35 AAVČR, ČNKH. Korespondence 1987–1992. Konvolut: Podpory, objednávky. Zápis ze zasedání ČNKH 17. 11. 1992.

36 A Guide to Historiography in Slovakia. *Studia historica Slovaca XX*. Bratislava 1995.

obdobie posledných 5 rokov).³⁷ Keďže ministerstvo zahraničných vecí odmietlo prepraviť publikácie diplomatickou cestou, účastníci kongresu priniesli do Kanady iba ukážky z obidvoch publikácií s adresami, kde sa dajú objednať. Valné zhromaždenie v Montreale rozhodlo, že budúci, posledný kongres CISH v 20. storočí, sa bude konať v roku 2000 v Oslo.³⁸

*

Činnosť SNKH nemohla prebiehať v nejakom spoločensko-politickom vákuu. Problémy s autoritárskymi tendenciami Mečiarovej vlády, ktorá vznikla po voľbách v októbri 1994 a v ktorej sa stala ministerkou školstva Eva Slavkovská (Slovenská národná strana – SNS) a ministrom kultúry Ivan Hudec (Hnutie za demokratické Slovensko – HZDS), sa priamo dotýkali aj SNKH, Historického ústavu SAV i všeobecne slobody bádania v humanitných a spoločenských vedách. V súvislosti s pripravovaným zákonom o Matici slovenskej došlo k pokusu o pričlenenie niektorých humanitných pracovísk SAV, predovšetkým Historického ústavu a Ústavu slovenskej literatúry, do nacionalisticky orientovanej Matice slovenskej a objavili sa tiež tendencie ovplyvňovať profesné historické organizácie a ich medzinárodné vzťahy. Predseda SNKH a súčasne riaditeľ Historického ústavu SAV o týchto tendenciách informoval medzinárodné organizácie vrátane CISH so žiadosťou o podporu slobody a nezávislosti historického výskumu na Slovensku.³⁹ Už v čase prípravy nového zákona o Matici slovenskej informoval Dušan Kováč o týchto snahách vedenie CISH. Generálny sekretár CISH François Bédarida zareagoval okamžite, poslal svoje podporné stanovisko SNKH a predložil problém na zasadnutie Byra CISH v Štokholme v auguste 1996.⁴⁰ Byro CISH prijalo rozhodnutie, že nebude akceptovať nijaký iný slovenský komitét ako súčasný, demokraticky zvolený.⁴¹ Dušan Kováč sa počas svojej cesty do Londýna v októbri 1996 stretol aj s bývalým prezidentom CISH Theom Barkerom a s vedením British Academy. Prostredníctvom členov byra

37 *Historiografia na Slovensku 1990 – 1994. Historiography in Slovakia 1990–1994*. Bratislava 1995.

38 Správy o montrealskom kongrese pozri: KOVÁČ. 18. medzinárodný kongres historických vied v Montreale. In *Historický časopis*, 1996, roč. 44, č. 2, s. 343–344 a JAKEŠOVÁ. 18. medzinárodný kongres historických vied v Montreale a jeho veľká téma: Ľudia v diaspore. In *Historický časopis*, 1996, roč. 44, č. 2, s. 344–346. E. Jakešová v svojom príspevku podrobne analyzuje druhú tzv. veľkú tému montrealskeho kongresu, nazvanú Ľudia v diaspore.

39 Výzva „*The freedom of research in Slovakia is threatend*“, protest podpísaný 71 pracovníkmi Historického ústavu SAV. ASNKH. Oslo (1995 – 2000), Cirkulárny list riaditeľa Historického ústavu SAV a Stanovisko pracovníkov ústavu.

40 ASNKH. Oslo (1995 – 2000). Generálny sekretár CISH Dušanovi Kováčovi, 26. 06. 1996.

41 ASNKH. Oslo (1995 – 2000). Minutes of the ICHS Bureau meeting Friday 30 and Saturday 31 August 1996 in Stockholm.

CISH a ďalších medzinárodných organizácií i svetovej tlače, ktorá o kauze písala, stala sa táto záležitosť medzinárodne známou a pre Mečiarovu vládu nepríjemnou, takže sa napokon zámeru pričleniť humanitné ústavy do Matice slovenskej vzdala.

Vo februári 1997 bol výborom Slovenskej historickej spoločnosti (SHS) zvolený nový SNKH. Na prvom zasadnutí nového komitétu bol za predsedu opäť zvolený Dušan Kováč. Podpredsedom sa stal Peter Švorc a tajomníčkou Edita Ivaničková. Ďalšími členmi boli Roman Holec, Ján Korček, Eva Kowalská, Richard Marsina, Ferdinand Uličný a Ladislav Vrtel'. Nový SNKH sa uzniesol, že pre svoju činnosť potrebuje pevnejší legislatívny rámec a poveril predsedu a tajomníčku, aby vypracovali návrh stanov SNKH.⁴² Na zasadnutí SNKH 24. novembra 1997 boli po dôkladnej diskusii Stanovy SNKH prijaté. Na posilnenie demokratického charakteru SNKH sa voľby komitétu mali uskutočniť celým valným zhromaždením SHS. Aj správu o svojej činnosti predkladal SNKH každoročne Zahraničnému odboru SAV a súhrnnú správu za päť rokov Valnému zhromaždeniu SHS.⁴³

Pre rok 1997 bola prioritnou úloha prijatá ešte predchádzajúcim SNKH: zorganizovať v Bratislave v spolupráci s britskými historikmi medzinárodnú konferenciu *Veľká Británia a stredná Európa 1867 – 1914*. Termín sa stanovil na 9. – 10. septembra v aule Univerzity Komenského. Pozvaní boli, okrem britských a slovenských historikov, hostia z Českej republiky, Rakúska, Maďarska a Slovinska. Pre finančnú náročnosť akcie poveril SNKH svojho predsedu a tajomníčku okamžite sa obrátiť na potenciálnych sponzorov.⁴⁴ Kontakty s britskými historikmi boli v tom čase veľmi intenzívne. Iniciatívu už na začiatku roka 1993 prejavil Britský národný komitét vedený Theom Barkerom. Britský národný komitét sa odvolával na začaté, ale nedokončené kontakty medzi československými a britskými historikmi v roku 1968. Obrátili sa na predsedu ČNKH Viléma Prečana s ponukou uskutočniť v Londýne kolokvium na tému československo-britské vzťahy v čase druhej svetovej vojny, nazvanej pracovne *Od diktatúry k diktatúre*. Pozvanie dostal aj predseda SNKH. SNKH rozhodol, že sa kolokvia zúčastnia Ivan Kamenec, Dušan Kováč a Ľubomír Lipták.⁴⁵ Úspešné kolokvium podnietilo utvorenie neformálneho britsko-česko-slovenského fóra historikov, ktoré potom organizovalo ďalšie vedecké podujatia. Takým bola aj konferencia v Bratislave. Z britskej strany sa na konferencii zúčastnili špičkoví odborníci

42 ASNKH. Oslo (1995 – 2000). Záznam zo zasadnutia SNKH. 24. 2. 1997.

43 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH. 24. 11. 1997.

44 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH. 24. 2. 1997.

45 ASNKH. Zápisnice. Zápisnica zo zasadnutia Slovenského národného komitétu historikov 11. 2. 1993.

na uvedené obdobie: Robert Evans, F. Roy Bridge, László Péter a Robin Okey. Z Maďarska prišli Géza Jeszensky a Károly Tüzes, z Rakúska Margarete Grandner, českú historiografiu reprezentoval Jan Rychlík a slovinskú Peter Vodopivec. Za slovenskú historiografiu na konferencii vystúpili Roman Holec, Edita Ivaničková, Daniela Kodajová a Dušan Kováč. Z konferencie bol publikovaný zborník *Great Britain and Central Europe 1867–1914*.⁴⁶ Neformálne britsko-česko-slovenské fórum historikov, ktoré bolo zo slovenskej strany koordinované ako jedna z bilaterálnych komisií SNKH, v nasledujúcich rokoch usporiadala celý rad ďalších konferencií.

Dôležitou úlohou, ktorej sa nový SNKH v nasledujúcom období intenzívne venoval bola účasť slovenskej historiografie na pripravovanom 19. kongrese CISH v Oslo. SNKH rozhodol, že pre kongres navrhne zorganizovanie okrúhleho stola na tému *Central Europe between unity and diversity*. Dušan Kováč a Bohumila Ferenčuhová pripravili návrh, ktorý následne SNKH zaslal v anglickej i francúzskej verzii generálnemu sekretárovi CISH. O programe pre Oslo malo s definitívnou platnosťou rozhodnúť generálne zhromaždenie CISH na prelome augusta a septembra 1997 v talianskom Spolete. Na generálnom zhromaždení sa zúčastnil predseda SNKH, ktorý už pred jeho konaním informoval generálneho sekretára CISH François Bédaridu o záujme SNKH organizovať tento okrúhly stôl. Už pred diskusiou o programe získal predseda SNKH pre tento návrh viacerých účastníkov generálneho zhromaždenia.⁴⁷ Návrh bol prijatý a bol zaradený medzi špeciálne témy, teda do kategórie s vyššou časovou dotáciou, ako špeciálna téma č. 15: *Central Europe: unity and diversity*, teda s pôvodným názvom, iba vynechaním slova „between“. Problém ale bol v tom, že stredoeurópsku tému navrhovali ešte aj maďarský a rumunský národný komitét, ktoré sa tiež uchádzali o úlohu organizátora. Predseda SNKH navrhol, po dohode s rakúskym historikom Horstom Haselsteinerom, kompromisné riešenie: navrhol, aby hlavným organizátorom bol Horst Haselsteiner a spoluorganizátori sa stali hlavnými diskutantmi (Dušan Kováč, András Gergely a Camil Muresanu). V tejto podobe sa potom stredoeurópska téma dostala na program s trojhodinovou dotáciou, v ktorom vystúpili István Deák, András Gergely, Dušan Kováč, Hans Lemberg, Ilaria Porciani, a Catherine Horel. Na programe bol ešte aj Peter Vodopivec, ktorý sa však na kongrese nezúčastnil. Stredoeurópska téma v Oslo bola mimoriadne bohato navštívená.⁴⁸ Na zasadnutí Komisie pre dejiny medzinárodných

46 EVANS; KOVÁČ a IVANIČKOVÁ, eds. *Great Britain and Central Europe (1867–1914)*. Bratislava 2002.

47 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH, 24. 11. 1997.

48 Správa o kongrese v Oslo od Bohumily Ferenčuhovej. In *Historický časopis*, 2001, roč. 49, č. 2, s. 378–384.

vzťahov predniesla Bohumila Ferenčuhová referát *Československo-francúzske spojenectvo v medzivojnovom období. Význam obrazu Francúza a Rusa/Sovieta v procese zahraničnopolitického rozhodovania*.⁴⁹

SNKH sa v súvislosti s kongresom v Oslo rozhodol, že osloví slovenských historikov, aby k témam kongresu, ktoré boli uverejnené v *Historickom časopise*, pripravili svoje príspevky vo forme článkov. Tie mali byť prezentované na kongrese v anglickom preklade vo forme zborníka. Bolo to riešenie, ktoré vzhľadom nato, že sa predpokladalo, že do Osla sa zrejme nepodari vyslať viac slovenských historikov, malo týmto spôsobom posilniť prítomnosť slovenskej historiografie na kongrese.⁵⁰ Bola to dobrá idea, nakoľko osobná účasť slovenských historikov v Oslo bola najnižšia za celé dejiny medzinárodných kongresov: traja účastníci (Bohumila Ferenčuhová, Peter Kartous a Dušan Kováč). Predsedovi SNKH sa podarilo zakúpiť vo výstavnej miestnosti poličku, kde boli vystavené publikácie, ktoré slovenskí účastníci kongresu dokázali do Osla dopraviť. Bolo potešiteľné, že o vystavené knihy bol záujem, predovšetkým o výberovú bibliografiu a knihu *Collective Identities in Central Europe in Modern Times* (Eds. Elena Mannová a Moritz Csáky).⁵¹ Pripravilo sa tiež anglické vydanie krátkych dejín Slovenska v anglickom jazyku. Žiaľ, túto publikáciu sa do dátumu kongresu nepodarilo vydať a SNKH ju dodatočne rozoslal svojim partnerským inštitúciám.⁵²

*

Zjazd Slovenskej historickej spoločnosti v roku 2001 zvolil nový SNKH. Počet členov komitétu sa zvýšil o dvoch. Zo starého komitétu už do nového neboli zvolení Ján Korček, Richard Marsina a Ferdinand Uličný. Zvolení boli noví členovia David Daniel, Bohumila Ferenčuhová, Eduard Niňanský, Leon Sokolovský a Vladimír Segeš. Na prvom zasadnutí nového SNKH 25. septembra 2001 bol za predsedu zvolený Dušan Kováč a za tajomníčku Edita Ivaničková. Vo funkcii podpredsedu Petra Švorca nahradil Eduard Niňanský.⁵³ Najdôležitejšou úlohou nového SNKH bola príprava na budúci, dvadsiaty kongres historických vied, ktorý mal byť v roku 2005 v austrálskom Sydney. Touto otázkou sa zaoberal na svojom poslednom zasadnutí v marci 2001 odstupujúci SNKH, ktorý vo forme odporúčania novému SNKH navrhol, aby sa na budúci kongres pripravil návrh

49 FERENČUHOVÁ. Dominantné témy 19.kongresu historických vied v Oslo. In *Historický časopis*, 2001, roč. 49, č. 2, s. 383.

50 KOVÁČ, ed. *Slovak Contributions to 19th International Congress of Historical sciences*. Bratislava 2000.

51 MANNOVÁ, ed. *A Concise History of Slovakia*. Bratislava 2000.

52 Správa o XIX. kongrese historických vied v Oslo z hľadiska českej historiografie je v AAV-ČR, fond ČNKH, kartón 5.

53 ASNKH. Zápisnice. Zápisnica zo zasadnutia SNKH 25. 9. 2001.

na tému, ktorá by mala mať širší európsky kontext a tiež aby sa včas venoval príprave publikácií pre kongres.⁵⁴

Na svojom zasadnutí 25. septembra 2001 odsúhlasil SNKH návrh na tému okrúhleho stola pre kongres v Sydney *Post-komunistické krajiny strednej a východnej Európy v dejinách Európy*. Dušan Kováč informoval komitét o liste riaditeľa Historického ústavu Akadémie vied Českej republiky Jaroslava Pánka, v ktorom navrhol, aby SNKH podporil návrh na usporiadanie okrúhleho stola *Politická kultúra v strednej Európe od stredoveku do 20. storočia*.⁵⁵ K českému návrhu sa pripojil aj Poľský národný komitét a Historický ústav Poľskej akadémie vied. SNKH sa pripojil k tejto dvojstrannej iniciatíve. Dušan Kováč informoval o iniciatíve Medzinárodnej asociácie pre súčasné dejiny Európy (Association internationale d'histoire contemporaine d'Europe – AIHCE), ktorej bol členom, aby pre kongres v Sydney pripravili svoje zasadnutie na tému *Rok 1956 v Európe a vo svete*, pričom sa prvá časť témy, týkajúca sa Európy, mala prediskutovať niekde v Európe a v Sydney sa už mali predložiť verejnosti výsledky z európskej konferencie. Dušan Kováč navrhol, aby sa táto časť uskutočnila ako európsky „predkongres“ v Bratislave (Smoleniciach). SNKH súhlasil s tým, že v spolupráci s Historickým ústavom SAV túto akciu usporiada na jar 2005.⁵⁶

O konečnej podobe programu v Sydney sa rozhodovalo na generálnom zhromaždení CISH v Amsterdame 2. septembra 2002. Byro konštatovalo, že sa podarilo zhromaždiť neobvykle veľa návrhov (265). Návrh SNKH za tejto situácie nebol prijatý a rovnako neboli prijaté ani návrhy ČNKH, ani návrh poľský. Vzhľadom na túto situáciu sa ešte v Amsterdame iniciatívne stretli predstavitelia Česka, Maďarska, Poľska a Slovenska a dohodli sa, že spoločne podajú znova pôvodný český návrh o politickej kultúre v strednej Európe. Táto iniciatíva bola úspešná a téma o politickej kultúre v strednej Európe sa napokon na program dostala ako špeciálna téma č. 2.⁵⁷ Jej spoluorganizátorom bol aj SNKH.

Podrobne sa príprave na Sydney venovalo aj zasadnutie SNKH v máji 2004, teda rok pred konaním kongresu. SNKH sa rozhodol rezignovať na zborník slovenských príspevkov v anglickom jazyku, nakoľko na výzvu SNKH zareagovalo málo slovenských historikov. Historický ústav prisľúbil pripraviť Výberovú bibliografiu slovenskej historiografie za roky 2000 – 2004 a novú informačnú brožúru o slovenských inštitúciách, ktoré sa profesijne venujú výskumu dejín, nakoľko sa situácia v tomto smere na Slovensku v poslednom desaťročí zmenila. SNKH sa tiež obrátil na vydavateľstvá, ktoré vydávali na Slovensku odbornú spoločenskovednú literatúru, s návrhom usporiadať v Sydney počas kongresu

54 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH 26. 3. 2001.

55 ASNKH. 2001 – 2005 (Sydney). Jaroslav Pánek Dušanovi Kováčovi 8. 6. 2001.

56 ASNKH. Zápisnice. Zápisnica zo zasadnutia SNKH. 25. 9. 2001.

57 ASNKH. 2001 – 2005. Sydney. Liste des thèmes du congrès de Sydney.

v spolupráci s ministerstvom zahraničných vecí výstavku slovenskej odbornej produkcie. Na tento návrh nezareagovali ani slovenské vydavateľstvá, ani ministerstvo zahraničných vecí.

Kongres sa pracovne začal v Európe už v roku 2004. Historický ústav Akadémie vied ČR a Historický ústav Poľskej akadémie vied usporiadali na renesančnom zámku v Pardubiciach a potom vo Varšave dve konferencie na tému politická kultúra v strednej Európe. Prednesené referáty boli publikované v anglickom jazyku v dvoch zväzkoch.⁵⁸ Zo slovenskej strany boli v zborníkoch uverejnené príspevky Jána Lukačku (*Hungary's Political Culture in the Hungary of Árpád Dynasty*), Dušana Kováča (*Nationalism and Political Culture in Austria-Hungary in the Period of Dualism*), Ivana Kamenca (*Political Culture in Slovakia After 1918: the Ideal and the Reality*) a Maríny Zavackej (*Political Culture Reflected in Communist Myths*). Rovnako Medzinárodná asociácia pre súčasné dejiny Európy usporiadala prvú časť svojej témy pod názvom The European 1956 na konferencii v Smoleniciach v dňoch 15. – 16. apríla 2005. Smolenická konferencia, ktorej organizácia ležala na pleciah SNKH a predovšetkým jeho tajomníčky Edity Ivaničkovej, bola mimoriadne úspešná, čo sa napokon konštatovalo aj v Sydney.

Samotný kongres v Sydney zaznamenal, pokiaľ išlo o účasť, značný pokles oproti predchádzajúcim kongresom. Zatiaľ čo na predchádzajúcich kongresoch sa účasť pohybovala okolo 2 500 historikov, v Sydney ich bolo iba 1 400, z čoho ale bolo 400 zo samotnej Austrálie. Nebola to teda iba záležitosť financií, ale aj vzdialenosť od Európy i Ameriky, ktorá odradila mnohých od namáhavej cesty. Slovenská účasť (traja účastníci: Peter Kartous, Ján Korček, Dušan Kováč) ostala na úrovni Osla, čo by sa vzhľadom na celkový počet mohlo s miernou iróniou nazvať nadštandardom, pričom ale Ján Korček, bývalý člen SNKH, žil už v tom čase v Austrálii. Aktívne na konferencii vystúpil Dušan Kováč v špeciálnej téme o strednej Európe (*Nacionalizmus a politická kultúra v Rakúsko-Uhorsku v období dualizmu*) a na mimoriadnom workshope UNESCO *Miesto strednej Európy medzi Východom a Západom počas milénia 1000 – 2000* s referátom *Habsburská duálna monarchia a jej národy v siločiarach Východu a Západu*.⁵⁹ Bohumila Ferenčuhová sa z finančných dôvodov nemohla na kongrese zúčastniť, ale zasla- la do Komisie pre dejiny medzinárodných vzťahov, kde bola členkou byra, prí-

58 *Political Culture in Central Europe (10th – 20th Century). Part I. Middle Ages and Early Modern Era*. Eds. Halina Manikowska and Jaroslav Pánek in cooperation with Martin Holý. Prague: Institute of History Academy of Sciences of Czech Republic – Institute of History of Polish Academy of Sciences, 2005; Part II. 19th and 20th Century. Eds. Magdalena Hulas and Jaroslav Pánek in cooperation with Roman Baron. Warsaw: Institute of History of Academy of Sciences of Czech Republic – Institute of History of Polish Academy of Sciences 2005.

59 KOVÁČ. 20. medzinárodný kongres historických vied. In *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 3. s. 613-614.

spevok *Perceptions slovaques de l'intégration de l'Europe médiane en Europe après 1989*, ktorý bol zverejnený na internete. Dušan Kováč bol zvolený za člena byra Medzinárodnej asociácie pre súčasné dejiny a Medzinárodnej komisie pre slovanské historické štúdie.

Dosluhujúci SNKH sa na základe svojich dovtedajších skúseností na svojom poslednom zasadnutí 20. apríla 2006 rozhodol predložiť pripravovanému valnému zhromaždeniu Slovenskej historickej spoločnosti (SHS) návrhy, ktoré sledovali prehĺbenie kontaktov a spolupráce medzi SNKH a SHS. Už v roku 2001 sa volil SNKH na základe Štatútu SNKH valným zhromaždením SHS. Spolupráca a súčinnosť medzi SNKH a Výborom SHS sa mala ešte prehĺbiť. Nový SNKH v počte 11 členov mal byť volený vždy na obdobie piatich rokov na valnom zhromaždení SHS takým istým spôsobom, ako sa volí Výbor SHS. Predseda Výboru SHS sa z titulu svojej funkcie mal stať členom SNKH s hlasom poradným a rovnako predseda SNKH sa mal stať členom Výboru SHS s hlasom poradným. Prijalo sa aj odporúčanie, aby na valnom zhromaždení SHS informovali aj predsedovia bilaterálnych komisií o svojich aktivitách.⁶⁰ Cieľom týchto návrhov bolo zdynamizovať vzťah medzi SNKH a Výborom SHS, nakoľko sa nepreukázala vôľa zjednodušiť fungovanie profesnej organizácie tým, že by SHS mala iba jeden Výbor SHS, ktorý by bol súčasne vo vzťahu k zahraničiu a k CISH národným komitétom, tak ako to bolo s ČSHS v prednormalizačnom období. Jedna profesná organizácia historikov, SHS, má *de facto* dva výbory, jeden *pro domo* a druhý pre zahraničie.

Valné zhromaždenie SHS na svojom zjazde 27. apríla 2006 v Banskej Bystrici tieto návrhy SNKH prijalo a prijalo súčasne aj zmeny stanov SHS a SNKH. Priamou voľbou plénom SHS bol na tomto zjazde zvolený nový SNKH. Zo starého SNKH boli za členov nového SNKH zvolení Roman Holec, Leon Sokolovský, Vladimír Segeš, Peter Švorc, Dušan Kováč, Bohumila Ferenčuhová a Edita Ivaničková. Novými členmi SNKH sa stali Ján Lukačka, Pavol Valachovič, Slavomír Michálek a Rastislav Kožiak.⁶¹ Predsedom SNKH sa stal opäť Dušan Kováč, podpredsedom Roman Holec, tajomníčkou Edita Ivaničková.

Už od svojho prvého zasadnutia sa nový SNKH začal venovať príprave na nasledujúci kongres CISH, ktorý sa mal konať v roku 2010 v Amsterdame. Pre tento kongres navrhol SNKH pre okrúhly stôl tému *Small historiographies and big political powers*. Bola to všeobecná téma o vzťahu medzi historiografiou a politickou mocou, aktuálna práve pre stredoeurópske a východoeurópske krajiny. Pre túto tému dostal SNKH podporu práve od týchto krajín, ale v konečnom dôsledku sa ju napokon nepodarilo presadiť. SNKH predložil svojim stredoeu-

60 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH, 20. 4. 2006.

61 ASNKH. Varia. List predsedu SHS Viliama Čičaja predsedovi SAV Štefanovi Lubymu 25. 5. 2006.

rópskym partnerom taktiež návrh, aby podporili návrh na voľbu Dušana Kováča za člena byra CISH ako spoločného stredoeurópskeho kandidáta. Jednoznačnú podporu mal tento návrh zo strany Českého národného komitétu. Ďalší partneri návrh podporili, ale oznámili, že aj oni podávajú vlastné návrhy. Výsledkom bolo, že do byra sa nedostal ani jeden stredoeurópsky kandidát. Vo všeobecnosti bola v návrhovej komisii CISH tendencia podporovať viac ženy ako kandidátky a tiež dostať do byra nejakých členov z mimoeurópskych krajín. Bolo to práve v Amsterdame, keď sa do čela CISH ako prezidentka dostala žena, fínska historička Marjatta Hietala.

SNKH sa rozhodol, že pre medzinárodný kongres v Amsterdame znova pripraví publikáciu s témou slovenských príspevkov. Bolo rozhodnuté, že takýto zborník nebude publikovaný ako kniha, ale vo forme CD-romu, čo skráti výrobu a uľahčí prepravu do Amsterdamu. Zborník sa naozaj podarilo pripraviť a všetky exempláre sa v priebehu kongresu minuli.⁶²

SNKH sa podarilo presadiť do programu šiestich historikov, čo bol dvojnásobok oproti predchádzajúcim kongresom a najviac za celé obdobie po roku 1989. Z porovnateľných krajín bola nadpriemerná účasť rumunských historikov (17 účastníkov, 16 príspevkov), ostatné krajiny boli pokiaľ ide o účasť a počet príspevkov na rovnakej úrovni ako Slovensko. Je zaujímavé, že Slovensko bolo jedinou z účastníckych krajín, kde počet príspevkov bol väčší ako počet účastníkov (6 ku 8).⁶³

SNKH sa prezentoval v prvom hlavnom programe nazvanom *The Fall of Empires*. Tu predniesol Dušan Kováč referát *Nationalism, Idea of the nation-state and the Habsburg Monarchy*. Na okrúhлом stole nazvanom *Female iconic representation of collective identity* prezentovala svoj príspevok Gabriela Dudeková (*Transformation of the stereotypes of man and woman: political ideology versus everyday life. 19th and 20th century, Central Europe*); Emília Hrabovec vystúpila na okrúhлом stole *History and Ethic* s príspevkom *Ethical Aspects of political decision-making in the 20th century*. SNKH bol spolu s Medzinárodnou komisiou pre hospodárske dejiny a Českým a Juhokórejským národným komitétom spoluorganizátorom joint session *Trade and Civilisation from Ancient Times to Present*.⁶⁴ Slovenskí historici boli aktívni aj v programoch pridružených organizácií a interných komisií CISH. Dušan Kováč na programe o austroslaviz-

62 HOLEC a KOŽIAK. *Historiography in Motion. Slovak contribution to the 21st International Congress of Historical Sciences*. Banská Bystrica 2010.

63 CISH/ICHs Amsterdam 2010, *21st international Congress of the Historical Sciences. Final Report to be presented to the Bureau of CISH in Helsinki on 31. Mai 2011*. <https://www.cish.org/wp-content/uploads/2015/09/Amsterdam-final-Report-H-Blom.pdf>.

64 IVANIČKOVÁ a KOVÁČ. Slovenský národný komitét historikov. Správa o činnosti za roky 2006 – 2011. In *Historický časopis*, 2011, roč. 59, č. 4, s. 661.

me, ktorý organizovala Medzinárodná komisia slovanských historických štúdií, predniesol referát *The Slovak Outlook of Austroslavism*. Bohumila Ferenčuhová a Ľubica Harbuľová na zasadnutí Medzinárodnej komisie pre medzinárodné vzťahy, kde bola na programe téma *Migrations and cultural transfers*, vystúpili s príspevkami na tému migrácie ruských občanov do Československa v rokoch 1918 – 1939, v ktorom prezentovali prvú Československú republiku ako dôležité miesto európskej kultúrnej transformácie. Medzinárodná asociácia pre súčasné dejiny Európy zorganizovala pre amsterdamský kongres rozsiahle kolokvium v troch častiach na tému *Štát a národ*. V prvej, teoretickej časti predniesol Dušan Kováč referát *Ideologie et politique. L'Etat-nation, sa conception, ses influences divergentes au terrain politique*. V druhej časti, ktorá sa venovala následkom rozpadu Rakúsko-Uhorska a ktorú organizoval Dušan Kováč, vystúpil so svojím príspevkom Milan Zemko (*Interwar destiny of one of Habsburg Empire successors, proved on the case of Czechoslovakia*). Tretia časť sa venovala medzinárodným vzťahom na východe Európy. Príspevky z kolokvia boli publikované.⁶⁵

Slovenskí historici sa uplatnili aj vo vnútorných štruktúrach CISH. Bohumila Ferenčuhová bola opätovne zvolená do byra Medzinárodnej komisie pre medzinárodné vzťahy, Dušan Kováč do byra Medzinárodnej asociácie pre súčasné dejiny Európy a súčasne bol zvolený za predsedu Medzinárodnej komisie pre slovanské historické štúdie. Viliam Čičaj sa stal členom Medzinárodnej komisie pre porovnávacie cirkevné dejiny.

Úspešný amsterdamský kongres bol záverom dvadsaťročného úsilia o zaradenie slovenskej historiografie do globálnej komunity historikov. Na jednej strane sa podarilo nadviazať osobné i pracovné kontakty s predstaviteľmi svetovej historiografie a na druhej strane slovenská historiografia úspešne vyplnila vákuum v niektorých dovtedy zanedbaných tematických okruhoch. Paralelne s tým sa slovenskí historici presadili v aktivitách CISH a úspešne sa zaradili aj do viacerých európskych programov. Slovenská historická obec mala dôvody pozerat' sa na svoju budúcnosť optimisticky.

*

V roku 2011 sa v Prešove konal zjazd SHS, súčasťou ktorého bolo aj valné zhromaždenie, ktoré zvolilo nový SNKH. Dušan Kováč už pre nasledujúce obdobie na funkciu predsedu SNKH nekandidoval. Ako predseda Medzinárodnej komisie pre slovanské historické štúdie mal jeden hlas na generálnych zhromaždeniach CISH a na domácej scéne kandidoval do Výboru SHS s tým, že sa bude uchádzať o post predsedu SHS. Valné zhromaždenie zvolilo nový, značne obme-

65 FLEURY et.al. *Formation et décomposition des États en Europe au 20me siècle/ Formation and Disintegration of European States in 20th Century*. Bruxelles; Berlin; Bern; Frankfurt am Main; New York; Oxford; Wien 2012.

nený SNKH. Zo starých členov boli do nového zvolení Bohumila Ferenčuhová, Roman Holec, Rastislav Kožiak, Slavomír Michálek a Peter Švorc. Ako noví členovia boli zvolení Miloslav Čaplovič, Ľubica Harbuľová, Katarína Hradská, Ondrej Podolec, Dušan Segeš a Štefan Šutaj. Predsedníčkou SNKH sa stala Bohumila Ferenčuhová, podpredsedom Roman Holec a generálnou sekretárkou Katarína Hradská.

Vzhľadom na to, že SHS inovovala svoj štatút, SNKH musel rovnako upraviť svoje stanovy, čo bola prvá dôležitá úloha nového SNKH. Po diskusii bol napokon nový štatút SNKH prijatý 25. júna 2012. Podľa článku 1. bol SNKH definovaný ako „*orgán Slovenskej historickej spoločnosti, ktorý zastupuje slovenských historikov v kontaktoch s organizáciami historikov v zahraničí*“.⁶⁶ SNKH teda ostal aj na ďalšie obdobie akýmsi medzinárodným výborom SHS, čím sa potvrdila doterajšia prax dvoch samostatných výborov SHS, jedného pre vnútorné a druhého pre medzinárodné záležitosti.

Najdôležitejšou úlohou pre nasledujúce obdobie bola príprava na budúci 22. kongres historických vied v čínskom Jinane. Vzhľadom na miesto konania a na vzdialenosť od Európy bol SNKH postavený pred náročnú úlohu.

Medzinárodná komisia pre slovanské historické štúdie vedená Dušanom Kováčom vzhľadom na to, že na rok konania kongresu pripadlo dvojsté výročie od Viedenského kongresu, rozhodla navrhnúť túto tému na rokovanie kongresu. Koncepciu témy, pôvodne plánovanú ako špeciálnu tému, vypracoval generálny sekretár komisie Frank Hadler v spolupráci s Mattiasom Midellom (Medzinárodná komisia pre dejiny Francúzskej revolúcie) pod názvom Nový poriadok pre starý svet? Viedenský kongres 1815 v globálnom kontexte. Na amsterdamskom kongrese sa na generálnom zhromaždení veľa diskutovalo na tému, že na svetových kongresoch sa konajú podujatia v dvoch navzájom dosť izolovaných sektoroch. Na jednej strane sú to podujatia organizované národnými komitétmi vo forme hlavných a špecializovaných tém a na druhej strane podujatia organizované pridruženými asociáciami a internými komisiami, ktoré si robia svoje programy úplne autonómne a nepodliehajú ani schváleniu programovej rady a valného zhromaždenia. Konštatovalo sa, že takto ako keby izolovane a bez vzájomného prepojenia konajú sa akési dva paralelné kongresy. Na prekonanie tejto izolácie a väčšie prepojenie medzi programami národných komitétov a medzinárodných komisií vytvoril sa nový typ programu tzv. *joint session*, organizovaný spoločne komisiami a národnými komitétmi. Medzinárodná komisia pre slovanské historické štúdie ponúkla svoju tému o Viedenskom kongrese ako spoluorganizátorovi SNKH. SNKH ponuku prijal a tak téma o viedenskom kongrese bola ako *joint session* navrhnutá na zaradenie do programu. Generálne zhromaždenie, ktoré sa

66 <http://www.snkh.sav.sk>

konalo v septembri 2012 v Budapešti, tému *Nový poriadok pre starý svet? Viedenský kongres 1815 v globálnej perspektíve* prijalo v tejto podobe do programu.

Na kongrese v Jinane sa zúčastnili štyria slovenskí historici s tromi aktívnymi vystúpeniami. Matej Hanula a Michal Schvarc v špecializovanej téme s názvom Hranice, masakre a presídľovanie obyvateľstva predniesli referát o násilnej evakuácii nemeckého obyvateľstva na Slovensku v záverečnej fáze druhej svetovej vojny. Hlavným organizátorom tejto špeciálnej témy bol Historický ústav Akadémie vied Českej republiky zastúpený Zlaticou Zudovou-Leškovou v spolupráci s Centrom pre dejiny násilia na Univerzite v Newcastle v austrálskom štáte Nový Južný Wales. Na spomínanom joint session o Viedenskom kongrese vystúpil Dušan Kováč s referátom *Viedenský kongres 1815 a „jar národov“ v Európe: kauzalita, alebo diskontinuita?* Bohumila Ferenčuhová vystúpila s prednáškou *Malá dohoda ako nový aktér medzinárodných vzťahov v medzivojnovom období: stroskotanie demokratickej Európy?* na kolokviu Komisie pre dejiny medzinárodných vzťahov nazvanom *Noví a starí hráči – História medzinárodných vzťahov, 19. – 21. storočie*.⁶⁷

V porovnaní s Amsterdamom zaznamenala slovenská účasť na kongrese v Jinane regres. Nebolo by ale korektné, aby sa operovalo iba číslami, bez kontextu. Celková účasť na tomto kongrese bola vysoká – takmer 2 700 účastníkov. Z toho bolo však takmer 1 800 z Číny. Zo zahraničia prišlo na kongres iba okolo 900 účastníkov. Dobrou správou z Jinanu bolo, že generálne zhromaždenie rozhodlo, že budúci kongres v roku 2020 bude v poľskej Poznani. Blízkosť Poznane spolu s dovtedy nadobudnutými pozíciami otvárali aj pre SNKH a pre slovenskú komunitu historikov vôbec priaznivé podmienky na to, aby sa na kongrese presadili vo väčšej miere ako predtým. S poľskými organizátormi už v Jinane urobili slovenskí účastníci kongresu určité dohody.

Na 15. zjazde SHS v Skalici v máji 2016 bol zvolený nový SNKH v zložení: Miloslav Čaplovič, Bohumila Ferenčuhová, Eva Kowalská, Rastislav Kožiak, Tünde Lengyelová, Martin Pekár, Vladimír Rábik, Dušan Segeš, Juraj Šedivý, Peter Šoltés, Peter Švorc. Za predsedu bol zvolený Dušan Segeš, generálnou tajomníčkou sa stala Eva Kowalská.

Najdôležitejšou úlohou nového SNKH bola príprava slovenskej účasti na kongres v Poznani, ktorý bol plánovaný na rok 2020. Do príprav kongresu negatívne zasiahla pandémia covidu 19, takže napokon musel byť posunutý na rok 2022. Určité dohody s partnermi zo strednej Európy sa uskutočnili už počas kongresu v Jinane. Pre stredoeurópske historiografie predstavoval kongres v Poznani dobrú šancu na prezentovanie svojich výsledkov pred svetovou komunitou

67 FERENČUHOVÁ. Správa o činnosti Slovenského národného komitétu historikov 2011 – 2016 s odkazom na prehľad všetkých aktivít. In *Historický časopis*, 2016, roč. 64, č. 4, s. 737-741.

historikov. Treba povedať, že predovšetkým krajiny vyšehradského zoskupenia a Nemecko túto šancu dôkladne využili, ale slovenskú účasť možno definovať ako nevyužitú šancu. Monika Vrzguľová bola spoluorganizátorkou Joint session na tému *Family Memory and Intergenerational Transmission of the Past*. Ján Golian vystúpil na zasadnutí Komisie pre historickú demografiu a Alžbeta Sniežko na Komisii pre didaktiku histórie. Na kongrese vystúpil ešte Miroslav Michela, ale ako člen českej delegácie a Emília Hrabovec, ktorá reprezentovala Vatikán. V porovnaní s tým, ako sa na kongrese prezentovali českí a maďarskí kolegovia to bolo trápne málo. V správe o činnosti SNKH za roky 2016 – 2022 sa píše, že „*pripravovaná prezentácia v rámci spoločného panelu s českými a nemeckými historikmi bola stornovaná, najmä v dôsledku nezhôd pri organizovaní tejto formy rokovania*“.⁶⁸ Je to do určitej miery eufemistické konštatovanie, ktoré nevysvetľuje, prečo sa pripravovaná spoločná prezentácia nekonala a prečo boli aktivity SNKH vo vzťahu ku kongresu v Poznani nedostatočné, vzhľadom na možnosti, ktoré sa črtali už na kongrese v Jinane. V bulletine, a teda aj v správe o činnosti SNKH chýba analýza stavu, v ktorom sa SNKH nachádza. Je možné, že slovenská historiografia už dosiahla akýsi vyrovnaný stav vo vzťahu k svetovej komunite historikov, že jednotliví historici i tímy sú zapojené do medzinárodnej spolupráce a do európskych programov a necítia potrebu prezentovať sa na svetových kongresoch. Ak je to tak, potom si to treba otvorene povedať a neusilovať sa o prezentáciu na kongresoch a vôbec v rámci CISH. Ak sa ale slovenská historiografia nepotrebuje prezentovať prostredníctvom CISH, potom stráca zmysel aj samotný SNKH, ktorý je organický prepojený s CISH a tým je aj súčasťou globálnej komunity historikov.

*

Jednou z dôležitých úloh SNKH je aj administrovanie dvojstranných medzinárodných komisií historikov. V pôvodných a aj inovovaných Stanovách SNKH sa v § 6 uvádza, že „*SNKH rozhoduje po dohode s partnerským zahraničným komitétom o vzniku dvojstranných komisií historikov ... Priebežne sleduje a hodnotí ich činnosť*“.⁶⁹ Od začiatku sa ale v praxi uplatňovala úplná autonómnosť komisií a SNKH do činnosti komisií zasahoval iba v nevyhnutných prípadoch,

68 SEGEŠ. *Správa o činnosti Slovenského národného komitétu historikov za obdobie 16. 6. 2016 – 30. 6. 2022. 16. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied. Banská Bystrica 6. – 8. 9. 2022. Zjazdový bulletin. Zostavili Peter Švorc a Miroslav Palárik. Bratislava; Banská Bystrica 2022. 87 s.*

69 ASNKH. Stanovy. Inovovaný Štatút: www.snkh.sav.sk/index.html. Rozdiel medzi pôvodnými Stanovami a inovovaným Štatútom je v tom, že v novom Štatúte sa uvádzajú nielen dvojstranné, ale aj viacstranné komisie a tiež ustanovenie, že minimálne raz do roka si SNKH pozve na svoje zasadnutie predsedov komisií.

keď bolo treba riešiť problémy, ktoré samotná komisia riešiť nemohla, resp. nedokázala.

Do roku 1989 boli zriadené bilaterálne komisie historikov medzi všetkými štátmi v tzv. sovietskom bloku. Ich úloha bola predovšetkým spoločenská. Mali za pomoci histórie upevňovať vzťahy medzi krajinami pod sovietskou kontrolou. S týmto cieľom sa potom komisie, napr. komisia československo-maďarská, pálčivým historickým témam skôr vyhýbali. Boli však zriadené v štátnom záujme a boli aj štátom podporované. Po roku 1989 sa tento primárny cieľ stratil. Niektoré komisie ešte krátky čas prežívali, ale už prestali byť v „štátnom záujme“. Cieľ svojej činnosti presunuli do sféry vedeckej a odbornej, ale museli pracovať bez štátnej finančnej pomoci, takže väčšinou iba živorili. Výnimkou bola československo-nemecká komisia historikov, založená v roku 1990 z iniciatívy ministrov zahraničných vecí Jiřího Dienstbiera a Hansa Dietricha Genschera. Obe zahraničné ministerstvá sa pritom zaviazali, že komisiu, ktorá bude odborná a autonómna, budú finančne podporovať.

Problém dvojstranných komisií sa otvoril po rozdelení česko-slovenského štátu, pretože bývalé celoštátne historické komisie rozdelením zanikli a obe komunity historikov si museli budovať komisie nové. Spomínaná československo-nemecká komisia sa pretransformovala do nemecko-českej a nemecko-slovenskej trojkomisie a garancie pre ich úspešné pôsobenie prevzali tri ministerstvá zahraničných vecí. Pre SNKH z toho vyplynula iba povinnosť doplniť slovenskú časť komisie, pretože v pôvodnej československo-nemeckej boli iba dvaja slovenskí historici (Jozef Jablonický a Dušan Kováč), a navrhnúť slovenskému ministerstvu menovať predsedu slovenskej časti komisie.

Krátko po rozdelení štátu sa ustanovila slovensko-maďarská komisia historikov, ktorá už mala v Pécsi svoje prvé zasadnutie. Predsedom slovenskej časti sa stal Peter Zelenák a začali sa rokovania s partnermi v Poľsku a Rakúsku. Za predsedu slovenskej časti slovensko-rakúskej komisie bol navrhnutý Dušan Kováč, ktorý mal spolu s dezignovaným predsedom rakúskej časti Richardom Georgom Plaschkom navrhnúť ďalších členov.⁷⁰ V roku 1995 sa začali prípravy na ustanovenie slovensko-rumunskej komisie (za predsedu slovenskej časti bol menovaný Milan Krajčovič) a už koncom roka 1995 mala táto komisia svoje prvé vedecké zasadnutie. Dost' zdĺhavo a komplikovane sa rokovalo o slovensko-ruskej komisii. Z českej strany padol návrh, že by sa mohla zriadiť trojstranná česko-slovensko-ruská komisia, ktorej hlavným cieľom by malo byť uľahčiť českým a slovenským historikom pracovať v dost' neprehľadných a „tajuplných“ ruských archívoch.⁷¹ S takouto koncepciou neprejavili celkom súhlas ruskí his-

70 ASNKH. Správy. Činnosť SNKH v roku 1993.

71 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH. 26. jún 1995.

torici, ktorí chceli štandardnú odbornú komisiu založenú na vedeckých konferenciách. Až v roku 2001 prišla z ruskej strany konkrétna odpoveď s prejavým záujmom o dvojstrannú slovensko-ruskú komisiu. SNKH poveril Tatianu Ivantyšinovú, aby navrhla slovenské zloženie tejto komisie.⁷² Ivantyšinová návrh vypracovala s tým, že za predsedu navrhla Michala Barnovského. SNKH návrh prijal a oznámil to ruskému partnerovi. Tak napokon v roku 2001 sa po dlhších diskusiách ustanovila aj slovenská časť slovensko-ruskej komisie historikov. Na ruskej strane zostavenie komisie trvalo až do roku 2004.⁷³ V septembri 2005 sa potom mohla uskutočniť prvá konferencia tejto komisie v Bratislave pod názvom *ZSSR a Slovensko v záverečnej etape druhej svetovej vojny a v prvých povojnových rokoch. Problémy konfesionalnej politiky*. Ako trojstranné sa vytvorili neformálne združenia britských, českých a slovenských historikov (za slovenskú časť predsedníčka Edita Ivaničková) a francúzskych, českých a slovenských historikov (za slovenskú časť predsedníčka Bohumila Ferenčuhová). Časovo sa naťahovalo vytvorenie slovensko-poľskej komisie, ktorá síce formálne vznikla v roku 1996, ale zároveň vznikla aj slovensko-poľská komisia humanitných vied, podporovaná aj ministerstvami školstva oboch krajín, čo aktivity historickej komisie ochromovalo, pretože aj v humanitnej komisií pôsobili historici a tak boli kompetencie oboch komisií nevyjasnené.⁷⁴

Rozdelenie česko-slovenského štátu podnietilo českých i slovenských historikov k iniciatívnemu založeniu česko-slovenskej komisie historikov, ktorá vznikla už v roku 1994. SNKH zvolil za predsedu slovenskej časti komisie Ivana Kamenca, predsedom českej časti sa stal Vilém Prečan. Bola to najaktívnejšia bilaterálna komisia, ktorá sa stretávala dvakrát do roka, striedavo v Českej republike a na Slovensku. Od roku 1996 vydáva svoje periodikum Česko-slovenskú historickú ročenku. Založila sa aj slovensko-ukrajinská komisia historikov (1999 – predseda Michal Danilák).

Komisie historikov pracovali naozaj autonómne bez vážnejších problémov, no trvalým problémom bol nedostatok finančných prostriedkov. Zápasili s ním takmer všetky komisie, ktoré si tento problém vždy riešili rôznymi spôsobmi, takpovediac „za pochodu“. Problémy prichádzali iba zvonka, keď sa slovenské ministerstvo zahraničných vecí pokúšalo ovplyvňovať personálne zloženie slovenskej časti trojstrannej nemecko-česko-slovenskej komisie a ministerstvo školstva SR zasahovalo do odbornej činnosti slovensko-maďarskej komisie.

Pokiaľ ide o budúcnosť dvoj- či viacstranných komisií historikov, zásadnou otázkou je ich účelnosť a zmysluplnosť. V oblasti strednej a juhovýchodnej Európy, teda v bývalom sovietskom bloku, vznikali také komisie z iniciatívy

72 ASNKH. Zápisnice. Záznam zo zasadnutia SNKH, 26. 3. 2001.

73 ASNKH. Komisie. List V. K. Volkova Dušanovi Kováčovi 29. 4. 2004.

74 ASNKH. Zápisnice. Zápisnica zo zasadnutia SNKH, 17. 2. 2003.

Moskvy s jasne definovaným cieľom: interpretácia (dezinterpretácia) dejín má slúžiť zlepšovaniu vzťahov medzi krajinami tzv. socialistického tábora. Nešlo teda o vedu, o prehĺbenie poznania o dejinách, ale o spoločenskú a politickú funkciu dejín. Rozpadom sovietskeho bloku táto úloha zanikla. Napriek tomu niektoré komisie pokračovali aj v zmenených podmienkach vo svojej činnosti. Nová spoločenská úloha sa definovala ako vyrovňovanie sa s dejinami a ich interpretáciou s cieľom ovplyvňovať spoločnosť a zmierňovať historicky podmienené konflikty vo vedomí spoločnosti. Ako príklad tu pôsobilo francúzsko-nemecké zbliženie a francúzsko-nemecká dejepisná učebnica. V podobnom zmysle sa rozbiehalo aj poľsko-nemecké zbližovanie. To priviedlo aj Hansa-Dietricha Genschera a Jiřího Dienstbiera k tomu, že iniciovali vytvorenie nemecko-československej komisie historikov, ktorá sa po rozdelení česko-slovenského štátu premenila na trojstrannú, aj keď slovenská problematika bola v tejto súvislosti marginálna. Pre slovenskú spoločnosť bolo dôležitejšie vyrovňovanie sa so slovensko-maďarským a do určitej miery aj so slovensko-poľským historickým kontextom. Pre historickú vedu je však podstatnou úlohou prehlbovanie a rozširovanie poznania. Z tohto dominantného hľadiska sa dvojstranné historické komisie môžu javiť ako irelevantné. Diskusia v slovensko-rakúskej historickej komisii priviedla jednoznačne k tomu, že tak pre Slovensko, ako aj pre Rakúsko sú z odborného hľadiska zmysluplné iba širšie, prinajmenšom stredoeurópske témy a konferencie, kolokviá či workshopy dávajú zmysel iba pri účasti historikov z celého stredoeurópskeho regiónu.

V roku 2024 trojčlenná nemecko-česko-slovenská komisia historikov zorganizovala v Lipsku diskusiu na tému miesta a účelnosti takýchto bi (tri)laterálnych komisií. To nebola náhoda. Po viac ako tridsiatich rokoch existencie sa bolo treba pýtať, či táto komisia splnila poslanie, s ktorým bola založená. S určitým uspokojením sa mohlo konštatovať, že ciele boli do značnej miery splnené. Diskusie na historickej komisii sa dostali aj cez médiá do spoločnosti, vyšli viaceré spoločné publikácie a napokon aj spoločné učebné texty, ktoré je možné použiť pri vyučovaní histórie.⁷⁵ Viaceré otázky, ktoré kalili vzájomné vzťahy ako Mníchovská dohoda či povojnové vysídlenie Nemcov z Československa boli, aj vďaka aktivitám komisie, verejne diskutované a aj keď, samozrejme, nemožno vžitú stereotypy nikdy celkom eliminovať, napätie z nevyjasnených historických otázok ustúpilo do úzadia. V dôsledku toho si trojkomisia musela postaviť otázku svojej budúcnosti a prípadnej náplne svojej činnosti. Diskusia, aj za prítomnosti predstaviteľov ďalších dvojstranných komisií, priniesla argu-

75 SCHULZE WESSEL; ŘEZNÍK a KOVÁČ, eds. *Deutsche, Tschechen und Slowaken im 20. Jahrhundert. Materialien für den Geschichtsunterricht*. Frankfurt am Main 2019; ŘEZNÍK; KOVÁČ a SCHULZE WESSEL, eds.. *Češi, Slováci a Němci ve 20. století. Materiály pro výuku dějepisu*. Praha 2024.

menty aj za, aj proti a skončila sa s otvoreným koncom. Dá sa predpokladať, že rovnaké diskusie čakajú aj ostatné komisie. Diskusia v Lipsku síce neskončila prijatím nejakých konkrétnych návrhov, ale ukázala, že existencia bilaterálnych komisií historikov je do značnej miery závislá od toho, či takáto komisia má okrem vedeckého poslania aj poslanie spoločenské v zmysle vyrovnávania sa s dejinami a ich interpretáciou.

*

Rok 2022 a poznanský kongres CISH, ktorý z hľadiska účasti a prezentácie slovenskej historiografie v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi predstavuje ústup z dosiahnutých pozícií, vyvoláva aj otázky o zmysle a poslaní SNKH a v širšom slova zmysle aj o zmysle a poslaní medzinárodného organizovania historickej vedy, resp. o účelnosti súčasnej formy tejto organizácie.

Keď sa na konci 19. storočia historická veda profesionalizovala a etablovala ako samostatná vedecká disciplína a študijný odbor na univerzitách, vznikla súčasne aj potreba medzinárodnej diskusie o historických otázkach, potreba dialógu. A historický dialóg si postupne vynútil aj určité pravidlá a tiež organizačné formy. Tak vznikla inštitúcia historických kongresov a kolokvií, kde priamy dialóg stimuloval aj zmeny v historickom myslení a viedol k prekračovaniu národných i sociálnych stereotypov. V roku 1926 vznikla aj pevná organizačná štruktúra svetovej historickej komunity – CISH. V rozdelenom svete po vzniku železnej opony sa postupne dokonca vytvorilo akési „*ekumenické spoločenstvo historikov*“.⁷⁶

V súčasnosti svetové kongresy predstavujú mamutie podujatia s účasťou viac ako 2 000 účastníkov. Preto aj vznikajú oprávnené výhrady, či také masové podujatia môžu priniesť do historického poznania niečo nové a či sú takéto nákladné akcie pre historickú vedu prínosom. Súčasná slovenská historická veda je už vo svetovej historickej komunite etablovaná cez medzinárodné programy, tematické konferencie a kolokviá, osobné a odborné kontakty. Do roku 1990, v rozdelenom svete, bola aj svetová historická komunita rozdelená do pomerne izolovaných, paralelných svetov. Bohatá účasť slovenských historikov na kongrese CISH v Stuttgarte v roku 1985 nič nezmenila na tom, že slovenská historiografia žila v izolovanom svete kontrolovanom z Moskvy. Madridský kongres v roku 1990 bol prvým prelomením tejto izolácie a znamenal počiatok úsilia o vytvorenie kontaktov s dovtedy tabuizovanými historikmi zo Západu. Madridský kongres súčasne ukázal, že západný svet historikom z Východu ušiel aj tematicky a tak vznikla prirodzená potreba etablovať sa vo svetovej komunite historikov a z toho vyplývajúca tematická prestavba historického výskumu.

76 ERDMANN, *Towards the Global Community*, s. XIV.

Proces etablovania sa slovenskej historiografie vo svetovej komunite trval dvadsať rokov. Svetový kongres v Amsterdame s úspešnou slovenskou účasťou a tiež účasť slovenských historikov, najmä tých z mladšej generácie, v európskych programoch a na vedeckých podujatiach signalizovali, že slovenská historiografia sa stala prirodzenou súčasťou európskej i svetovej historiografie. Byť prirodzenou súčasťou svetovej historiografie samozrejme neznamená, že jej postavenie sa rovná postaveniu veľkých a významných historiografií. Slovenská historiografia je súčasťou svetovej historiografie ako „malá historiografia“. Slovenskí historici sú súčasťou sietí svetových historiografií podľa jednotlivých historických období a tém. Bolo by ale potrebné, aby sa výsledky bádania slovenských historikov viac objavovali vo svetových jazykoch a vo významných vydavateľstvách a časopisoch, ako to už v súčasnosti úspešne robí historiografia česká. V posledných rokoch sa aj v tejto oblasti situácia zlepšila, ale stále to nie je uspokojivé.

Táto situácia si zrejme vyžaduje dôkladnú analýzu a nové definovanie postavenia SNKH a jeho úloh pre budúce obdobie, hlavne v súvislosti s pripravovanými svetovými kongresmi. V roku 2026 si bude aj CISH pripomínať sté výročie svojej existencie a na pripravovanom kongrese v Lipsku sa bude diskutovať aj o budúcnosti svetovej organizácie historikov. Je pravdepodobné, že rovnako ako lipská diskusia v roku 2024 o bilaterálnych komisiách historikov, ostane aj diskusia o budúcnosti CISH otvorená. Dá sa však s určitosťou povedať, že sa v tejto diskusii objavia kritické hlasy, analýzy a zrejme aj podnetné návrhy smerom k budúcnosti svetovej komunity historikov. Ťažko si ale môžeme predstaviť, že CISH po sto rokoch ukončí svoju činnosť a svetová komunita historikov ostane bez svojej strešnej organizácie. Aj SNKH by si mal pri tejto príležitosti ujasniť spôsob svojej existencie v CISH. Pokiaľ SNKH nebude považovať za potrebné, aby sa ako člen CISH dôkladne pripravoval na svetové kongresy a svoje členstvo v CISH bude vnímať iba ako formálne (členský poplatok platí zatiaľ SAV), respektíve bude sa venovať iba sprostredkovaniu informácií z CISH, potom je pre slovenskú komunitu historikov na zváženie, či za tejto situácie je SNKH v tejto podobe (jedenásť členov) zmysluplný. Treba zvážiť, či jeho činnosť, ktorá sa za päť či šesť rokov dá vyjadriť na dva a pol strany textu predneseného na zjazde SHS, ako to bolo na poslednom zjazde SHS v Banskej Bystrici,⁷⁷ nie je iba auto-

77 SEGEŠ, *Správa o činnosti*, s. 70-72. Sú tam aj nepravdivé informácie o postoji slovenského ministerstva zahraničných vecí (MZV). Ministerstvo finančne podporuje (aj to s problémami) iba slovenskú časť spoločnej nemecko-českej a nemecko-slovenskej komisie historikov, pretože to vyplýva z toho, že vznikli na základe iniciatívy ministerstiev zahraničných vecí, ktoré sa zaviazali komisiu finančne podporovať. Slovenské MZV nejavilo o bilaterálne komisie historikov nikdy záujem.

matickým pokračovaním v tradícii, ktorá už v nových podmienkach stratila svoj pôvodný obsah.

O autorovi / About the author

PhDr. Dušan Kováč, DrSc.

Emeritný pracovník, Historický ústav SAV, v. v. i.

Klemensova 2522/19, 811 09 Bratislava

Slovenská republika.

e-mail: kovacdusan06@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1267-3179>

<https://www.webofscience.com/wos/author/record/X-6538-2019>

<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=36024033900>

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of references and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and Archives sources

Archív Akademie vied ČR, Praha (AAVČR).

- fond Český národní komitét historiků (ČNKH)
- fond Československá historická společnost
- fond Vědecké kolégium historie ČSAV

Archív Slovenského národného komitétu historikov (ďalej ASNKH) – Historický ústav SAV.

- 2001–2005 (Sydney)
- Komisie
- Oslo
- Správy
- Stanovy
- Varia
- Zápisnice

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

A Guide to Historiography in Slovakia. Studia historica Slovaca XX. Bratislava: Historický ústav SAV, 1995.

Česká a československá účast na mezinárodních kongresech historických věd (Czech and Czechoslovak Participation in International Congresses of Historical Sciences). Ed. Bohumil Jiroušek. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2006.

- ERDMANN, Karl Dietrich. *Toward a Global Community of Historians. The International Historical Congresses of Historical Sciences 1898 – 2000*. Ed. by Jürgen Kocka and Wolfgang J. Mommsen in collaboration with Agnes Blänsdorf. New York; Oxford: Berghahn Books, 2005.
- EVANS, Robert ; KOVÁČ, Dušan a IVANIČKOVÁ, Edita, eds. *Great Britain and Central Europe (1867–1914)*. Bratislava: VEDA, 2002.
- FLEURY, Antoine et al. *Formation et décomposition des États en Europe au 20me siècle/ Formation and Disintegration of European States in 20th Century*. Bruxelles; Berlin; Bern; Frankfurt am Main; New York; Oxford; Wien: Peter Lang Group AG, 2012.
- HOLEC, Roman a KOŽIAK Rastislav. *Historiography in Motion. Slovak contribution to the Historiografia na Slovensku 1990–1994. Historiography in Slovakia 1990 – 1994*. Bratislava: Historický ústav SAV, 1995.
- KOVÁČ, Dušan, ed. *Slovak Contributions to 19th International Congress of Historical sciences*. Bratislava: VEDA, 2000.
- MANNOVÁ, Elena, ed. *A Concise History of Slovakia*. Bratislava: Academic Electronic Press, 2000.
- Political Culture in Central Europe (10th – 20th Century). Part I. Middle Ages and Early Modern Era*. Ed. by Halina Manikowska and Jaroslav Pánek in cooperation with Martin Holý. Prague: Institute of History Academy of Sciences of Czech Republic – Institute of History of Polish Academy of Sciences, 2005; *Part II. 19th and 20th Century*. Ed. by Magdalena Hulas and Jaroslav Pánek in cooperation with Roman Baron. Warsaw: Institute of History of Academy of Sciences of Czech Republic – Institute of History of Polish Academy of Sciences, 2005.
- ŘEZNÍK, Miloš; KOVÁČ, Dušan a SCHULZE WESSEL, Martin, eds. *Češi, Slováci a Němci ve 20. století. Materiály pro výuku dějepisu*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2024.
- SCHULZE WESSEL, Martin; ŘEZNÍK, Miloš a KOVÁČ, Dušan, eds. *Deutsche, Tschechen und Slowaken im 20. Jahrhundert. Materialien für den Geschichtsunterricht*. Frankfurt am Main: Wochenschau Verlag, 2019.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

- FERENČUHOVÁ, Bohumila. Dominantné témy 19.kongresu historických vied v Oslo. In *Historický časopis*, 2001, roč. 49, č. 2, s. 383.
- FERENČUHOVÁ, Bohumila. Správa o činnosti Slovenského národného komitétu historikov 2011 – 2016 s odkazom na prehľad všetkých aktivít. In *Historický časopis*, 2016, roč. 64, č. 4, s. 737-741.
- IVANIČKOVÁ, Edita a KOVÁČ, Dušan. Slovenský národný komitét historikov. Správa o činnosti za roky 2006 – 2011. In *Historický časopis*, 2011, roč. 59, č. 4, s. 661.
- JAKEŠOVÁ, Elena. 18. medzinárodný kongres historických vied v Montreale a jeho veľká téma: Ľudia v diaspore. In *Historický časopis*, 1996, roč. 44, č. 2, s. 344-346.
- JIROUŠEK, Bohumil. Od Paríže k Vídni (Československo a kongresy let 1950 – 1965). In *Česká a československá účast na mezinárodních kongresech historických věd*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav Filozofické fakulty ve spolupráci s NTP Pelhřimov, 2006.
- KOVÁČ, Dušan. 18. medzinárodný kongres historických vied v Montreale. In *Historický časopis*, 1996, roč. 44, č. 2, s. 343-344.
- KOVÁČ, Dušan. 20. medzinárodný kongres historických vied. In *Historický časopis*, 2005, roč. 53, č. 3, s. 613-614.

- KOVÁČ, Dušan; SORBY, Karol, VOZÁR, Jozef. 17. medzinárodný kongres historických vied v Madride. In *Historický časopis*, 1991, roč. 39, č.2, s. 232-236.
- MOMMSEN, Wolfgang J. Epilogue: After the End of the Great Schism – the International Historical Congresses from 1985 to 2000. In ERDMANN, Karl Dietrich. *Toward a Global Community of Historians. The International Historical Congresses of Historical Sciences 1898–2000*. Ed. by Jürgen Kocka and Wolfgang J. Mommsen in collaboration with Agnes Blänsdorf. New York; Oxford: Berghahn Books, 2005, s. 327.
- SEGEŠ, Dušan. *Správa o činnosti Slovenského národného komitétu historikov za obdobie 16. 6. 2016 – 30. 6. 2022. 16. zjazd Slovenskej historickej spoločnosti pri Slovenskej akadémii vied. Banská Bystrica 6. – 8.9. 2022. Zjazdový bulletin. Zostavili Peter Švorc a Miroslav Palárik. Bratislava; Banská Bystrica: Slovenská historická spoločnosť pri SAV: Slovenský národný komitét historikov: Properganda, 2022. 87 s.*

Internetové zdroje / Online resources

CISH/ICHS Amsterdam 2010, 21st international Congress of the Historical Sciences. Final Report to be presented to the Bureau of CISH in Helsinki on 31. <https://www.cish.org/wp-content/uploads/2015/09/Amsterdam-final-Report-H-Blom.pdf>
<http://www.snkh.sav.sk>